

Csöndes Mónika (PTE ÁJK, konzulens: Dr. Nemessányi Zoltán egyetemi tanársegéd):
Az elállási jog dogmatikai kérdései
egyens nemzeti jogokban és a közösségi irányelvekben[1]

Debreceni Jogi Műhely, 2005. évi (II. évfolyam) OTDK Különszám, (2005. július)

I. Bevezetés

„Legalább két évszázad óta megszokott, hogy az európai kontinensen a magánjogi szabályokat nemzetállami keretek között alkotják. Ily módon jöttek létre a klasszikus 19. századi kódexek és az őket követő törvénykönyvek.”[2]

A szerződési jog még ma is alapvetően a magánjogi kódexek, a polgári törvénykönyvek „uralma alatt” áll. Az 1980-as évek közepére, s még inkább az 1990-es évek elejére azonban az eredetileg és hagyományosan közjoghoz kapcsolódó[3] jogharmonizáció elérte a magánjog klasszikus középpontját, a szerződési jogot is.[4]

A szerződési jog harmonizációja szektorálisan ment végbe. Az egyes irányelvek vagy adott szerződéstípust vagy gazdasági tevékenységet szabályoznak. Az irányelvekkel történő jogegységesítés folyamatosan és több szempontból is bírálat tárgyát képezi. A kritikák többsége a közösségi jogalkotónak „a módszer töredezettségét, pointiliztikus jellegét, fogalmi bizonytalanságait és rendszerképzésre alkalmatlan voltát rója fel”.[5] Ez a töredékes harmonizáció két jelentős további problémához vezetett. Egyrészt a szabályok részleteit tekintve továbbra is jelentősek maradtak az eltérések.[6] Az ellentmondásos szabályozás így az Európai Közösség hatályos szerződési jogának inkoherenciájához vezetett.[7] Másrészt megbomlott a tagállamok eddigi, többnyire koherens nemzeti szerződési jogi rendszere,[8] mert problémát okoz az irányelveknek az egyes nemzeti jogszabályokhoz történő igazítása.[9]

„Mára a közösségi magánjog kinötte az irányelveket, amelyek újfajta jogi szétrendezettségekhez vezettek, holott feladatuk éppen annak kiküszöbölése lett volna.”[10] Nem utolsó sorban a harmonizáció gyengeségei miatt jogegységesítést célzó kezdeményezések jöttek létre az egységes európai magánjog létrehozása érdekében.[11] Több ambiciózus és jelentős intellektuális erővel munkálkodó kutatócsoport is dolgozik Európában – részben különböző szempontok szerint - a szerződési jog egységesítésén.[12] E tudományos, magánjogi magánharmonizációs vállalkozások[13] közül az ún. Lando-Bizottság a legtekintélyesebb, melyet az Európai Bizottság – néhány parlamenti képviselő igyekezetének köszönhetően – anyagilag támogat,[14] s e privát munkacsoport tekint vissza a „legnagyobb múltra” is.

Már 1974-ben[15] megfogalmazódott az a gondolat, hogy Európának szüksége lenne egy európai kötelmi jogi törvénykönyvre. Munkáját 1982-ben kezdte meg az Európai Szerződési Jogi Bizottság Ole Lando[16] vezetésével azzal a céllal, hogy egységes Európai Polgári Törvénykönyv megteremtésére tegyenek kísérletet. Ole Lando már ekkor felismerte a nemzetközi magánjog elégtelenségét a megváltozott európai gazdasági-kereskedelmi viszonyok között. Legfőbb érve a magánjog egységesítése mellett mindmáig az, hogy a tagállamok áru- és szolgáltatáscseréjét szabályozó szerződési jogok különfélesége a belső piac megvalósulásának nem vámjellegű korlátját képezi, mely gátolja a belső piac megfelelő működését.[17] A különféle tagállami köztelező szabályok összeütközése, valamint a külföldi jog bizonytalansága és költséges volta elriasztja az üzleti élet szereplőit a határokon átnyúló nemzetközi ügyletektől.[18]

A Lando-Bizottság munkájának eredménye The Principles of European Contract Law lett[19], melynek I. és II. része a szerződéses kötelezettségek általános szabályait öleli fel.[20] E mintaszabályok („Principles”) jellegükben az amerikai Restatement-ekre

hasonlíthatnak, kötelező jogi erővel természetesen nem rendelkeznek.[21] A magyar jogirodalomban a mű címének fordítására nincs egységes terminológia.[22] Dolgozatomban „Az Európai Szerződési Jog Alapelvei” (továbbiakban: Az Alapelvek) fordítást használom.

Az új magyar Polgári Törvénykönyv előkészítéséért felelős Kodifikációs Bizottság mellett négy éve egy külföldi szakértőkből álló testület is működik, akik kivétel nélkül tagjai a Lando-Bizottságnak is.[23] Így, ha közvetetten is, de az Alapelvek hatást gyakorolnak magánjogi rendszerünk alakulására.

A fent kifejtett problémák különösen pregnánsan jelentkeznek az elállás jogintézményének esetében. Az elállási jog szabályozása ugyanis továbbra is túlnyomórészt „nemzeti ügy”. Azért is jelentős az Alapelveknek az elállásra mint a szerződésszegés egyik jogkövetkezményére kidolgozott szabályrendszere, mert az erre vonatkozó szabályok számottevően eltérnek az európai országok magánjogában. Az Európai Közösségben a fogyasztóvédelmi szerződési jog területén az egyes szerződéstípusok és értékesítési módszerek harmonizálására 1985 óta nyolc irányelvet[24] alkottak, melyből hét[25] a fogyasztó számára elállási jogot biztosít.[26] Az Európai Bizottság 2003. február 12-én kibocsátott közleménye[27] szerint ugyanakkor az egyes irányelvek elállási jogra vonatkozó szabályozása inkoherens, azaz a hasonló tényállásokat eltérő módon ítéli meg anélkül, hogy a különbségeknek valódi indoka lenne.[28]

II. Problémafelvetés

A fent kifejtett problémakör részletes kibontásához az elállási jogok típusainak bemutatása elengedhetetlen.

Az elállási jogot klasszikus magánjogi intézményként a kódexek tipikusan a szerződésszegéshez kapcsolódóan, szankcióként szabályozzák, de a szerződési szabadság megnyilvánulásaként a felek szerződésükben is rendelkezhetnek az elállási jog lehetőségéről, illetve ehhez kapcsolódóan bánatpénz kikötéséről.[29] Megállapítható azonban Treitel összehasonlító jogi munkája[30] alapján, hogy az egyes nemzeti jogokban az elállási jogoknak e két típusa közé nehéz minden esetben éles határvonalat húzni.

A magyar jogi dogmatikában Asztalos László szerint „a szerződésszegés tipikus eseteiben a polgári jog az elállás formájában jogszabályban meghatározott feltételek fennállása mellett lehetőséget nyújt az egyik félnek arra, hogy felszámolja a relatív szerkezetű jogviszonyt.”[31] A szerződéses fenntartáson alapuló, az egyik fél részére biztosított elállási jogot Asztalos szankciónak,[32] Görög Frigyes alakító jogosítványnak (hatalmasságnak) tekinti, amelynél fogva „a fél saját elhatározása szerint, tehát egyoldalúan a kötelmi jogviszonyt felszámolja”[33].

A jogharmonizáció a szerződésszegéshez kapcsolódó elállási jogot is elérte (1999/44 EK irányelv[34]) ugyan, de az nem eredményezett ún. egységes jogot. Az egységes európai magánjog megteremtésére tett tudományos vállalkozások közül az Alapelvek a szerződésszegéshez kapcsolódó elállási jogra egységes terminológiát, fogalmat és szabályozási megoldást dolgozott ki.

A nemzeti elállási jogok rendszerét tovább árnyalja az, hogy az Európai Közösségek fogyasztóvédelmi tárgyú irányelveinek nyomán kialakult az elállás jogoknak egy „új generációja”, a fogyasztóvédelmi elállási jog,[35] mely a szerződő felek egyensúlyi helyzetének javítása érdekében a fogyasztó védelmét célozza[36]. Az irányelvek a fogyasztóval szerződést kötő fél számára információadási kötelezettséget írnak elő - mind a szerződéskötés előtti, mind a teljesítési időszakra -, amely lehetővé teszi, hogy a fogyasztó átlássa és megértse a teljes szerződést. A vállalkozó számolhat azzal, hogy amennyiben elmulasztja e kötelezettségét, a fogyasztó eláll a szerződéstől. Az elállási jog ezzel egyrészt szankcionálja a hiányzó információadást, másrészt befolyásolja a vállalkozó magatartását.[37]

Az irányelvekben szabályozott elállási jog a jogszabályon alapuló elálláshoz közelebb áll annyiban, hogy gyakorlásának feltételeit az irányelvek, illetve az azokat átültető nemzeti jogszabályok állapítják meg, továbbá szankciós jellegű is egyben. Szerződésszegés esetén a szankciót az váltja ki, hogy a szerződéses kötelezettség teljesítésére nem kerül sor, mert például a kötelezett megtagadja a teljesítést, vagy késedelembe esik. Ezzel szemben az irányelvek az elállás jogát a tárgyalások alatti tájékoztatási kötelezettséghez kapcsolják úgy, hogy az a szerződés megkötését követően az irányelv által meghatározott időtartamú szerződési létszakban gyakorolható. Ezzel a jogalkotó a jogosult számára a szerződéskötés után egy további mérlegelési határidőt, ún. cooling-off periódust[38] biztosít.

Felvetődik ezért a kérdés, hogy a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jog értelmezhető-e a szerződéses fenntartáson alapuló elállási jog alapján bánatpénz ellenében? Jogtörténeti érdekesség az, hogy „a szerződő felek egyensúlyi helyzetének elállási joggal történő biztosítása csak látszólag kötődik a Közösség irányelveihez”[39]. Az már a XX. század fordulóján kialakult a német jogban a házaló kereskedéshez kapcsolódóan, törvény által létrehozott megbánási jogként (Reurecht). „Az adós az ellenérték visszafizetésével, valamint törvényileg szabályozott 10-20 %-os összegű bánatpénz kifizetésével megszabadulhatott további kötelezettségeitől, és visszakövetelhetette a kifizetett részleteket is.”[40]

A német jogirodalom ma egységes a tekintetben, hogy a fogyasztóvédelmi elállási jogot már nem lehet megbánási jogként kezelni. Az információs társadalom magánjogra gyakorolt hatása (gyors információáramlás, a fogyasztók újabb és újabb kedvező ajánlatokat kapnak) miatt nem lenne célszerű a fogyasztó számára biztosítani, hogy elállhasson a szerződéstől, amennyiben annak megkötése után kedvezőbb ajánlatot kap. Ez a pacta sunt servanda elvének teljes mellőzését jelentené, az egész gazdasági forgalmat veszélyeztetné. „Az elállási jogot – a szerződő felek egyensúlyi helyzetének érdekében - csak akkor ott van értelme alkalmazni, amikor összehasonlítva más lehetőségekkel az elállási jog alkalmazása lehet csak hatékony.”[41]

Ezt a dogmatikai érvet erősíti az, hogy a német jogalkotó a kötelmi jog reformja[42] során olyan szabályozási megoldást vezetett be, amellyel a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogot a szerződésszegéshez kapcsolódó, sajátos törvényen alapuló elállási jogként definiálta (Widerrufsrecht),[43] de azt mind jogtechnikai, mind jogdogmatikai értelemben elválasztotta a klasszikus értelemben vett elállási jogtól (Rücktrittsrechts). A Bürgerliches Gesetzbuch (továbbiakban: BGB) 357. § -a kimondja, hogy a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogra a törvényen alapuló elállási jog rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, amennyiben a Widerrufsrecht-re vonatkozó szabályok másképp nem rendelkeznek. A német jogi dogmatika a fogyasztók számára biztosított elállási jogot tehát nem a felek által kikötött, szerződésen alapuló elállási jogként definiálta.

E dogmatikai hasonlóságokra tekintettel a továbbiakban a szerződésszegéshez kapcsolódó elállási jog és az irányelvekben szabályozott elállási jog kapcsolatát vizsgálom. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy hogyan illeszkedik a nemzeti elállási jogok dogmatikai rendszerébe a közösségi irányelvekben szabályozott, a fogyasztó számára biztosított elállási jog, s hogy milyen kapcsolatban áll egymással a harmonizált és az Alapelvekben kimunkált elállási jog. A kérdés megválaszolásához a nemzeti, az Alapelvekben kimunkált és a harmonizált elállási jogok legfontosabb dogmatikai jellemzőinek vizsgálata elengedhetetlen.

III. A vizsgálat tárgya és módszere

Dolgozatom 3 nagy részből tevődik össze. Az elsőben azt vizsgálom, hogy egyes nemzeti jogok szabályozása mennyiben tér el egymástól a szerződésszegésen alapuló elállás esetében és ezzel párhuzamosan bemutatom, hogy az Alapelvek milyen szabályozási megoldását nyújt

(IV. fejezet). A másodikban kifejtem, hogy miért inkoherens az Európai Közösség hatályos szerződési jogában a fogyasztókat megillető elállási jog szabályozása, illetve melyek a fogyasztóvédelmi elállási jog dogmatikai jellemzői (V. fejezet). A harmadikban pedig a német kötelmi jogi reform eredményeként kialakított új jogintézményt, a Wiederrufsrecht-et mutatom be, valamint az elállási jogok két típusának, a szerződésszegéshez kapcsolódó és a közösségi irányelvekben szabályozott elállásnak vizsgálok a dogmatikai viszonyát (VI. fejezet).

Az egyes nemzeti jogok eltérő szabályozásának bemutatására az összehasonlító jogi módszer a legalkalmasabb.[44] A jogban csak ezt lehet összehasonlítani, ami ugyanazt a feladatot, rendeltetést tölti be, aminek ugyanaz a célja. Minden összehasonlító jogi munkának ezért tisztán funkcionális alapon kell állnia, a vizsgálandó problémának mentesnek kell lennie a saját jogrendszer fogalmaitól. Zweigert-Kötz szerzőpáros az összehasonlító jogi munka lényegét a „das konkrete Sachproblem” feltárásában látja.[45]

A kérdés az, hogy a szerződésszegéshez kapcsolódó elállás milyen olyan ismérvekkel rendelkezik, amely leginkább kifejezi annak jogi természetét, azaz a jogintézmény rendeltetését, célját. Treitel szerint – aki az elállást számos aspektus tekintetében vizsgálja összehasonlító jogi művében - az elállás rendeltetése az, hogy megszüntesse a szerződésből fakadó további kötelezettségeket, és amennyiben lehetséges helyreállítsa azt az állapotot, amelyben a felek akkor voltak, mielőtt bármelyik oldal teljesített volna. Asztalos meghatározásában szerződésszegéshez kapcsolódó elállás: „a szerződésszegés tipikus eseteiben a polgári jog az elállás formájában a jogszabályban meghatározott feltételek fennállása mellett lehetőséget nyújt az egyik félnek arra, hogy felszámolja a relatív szerkezetű jogviszonyt.”[46]

Mindkét meghatározásnak fogalmi eleme a felek szerződéses jogainak és kötelezettségeinek rendezése, mely tulajdonképpen az elállás hatályának kérdésköréhez vezet el. Asztalos fogalma az elállás feltételére is utal. E két meghatározásából kiindulva álláspontom szerint a szerződésszegéshez kapcsolódó elállás összehasonlító jogi fogalma az elállás feltételéből és hatályából, valamint Treitel összehasonlító jogi munkája alapján[47] - harmadik jellemző ismérvként - az elállás működéséből bontható ki.

A Zweigert-Kötz szerzőpáros szerint a jogösszehasonlítást végzőt a vizsgálandó jogrendszerek kiválasztásánál a „bölcshatározás” elve kell hogy vezérelje. Ennek a korlátozásnak a mértéke nehezen határozható meg általános érvénnyel, mert az mindig a konkrét vizsgálat tárgyától függ. A polgári jog olyan klasszikus kérdéseinek tekintetében - mint amilyen például a szerződési jog - az általános szabály az, hogy a vizsgálatnak az angolszász jogkörre (főként Angliára és az Egyesült Államokra korlátozva), a romanista jogkörre (a francia és az olasz jog), a német jogkörre (Németországra és Svájcra tekintettel), valamint az északi jogkörre (a dán és a svéd jogra korlátozva) kell kiterjednie.[48]

Dolgozatomban az egyes nemzeti jogokat az Alapelvek szabályozásának fényében vizsgálom. Az Európai Szerződési Jogi Bizottság munkája során minden egyes tagállam jogrendszeréből merítettem.[49] Ezek azonban az Alapelvek egyes rendelkezéseinek kidolgozásakor nem hatottak egyenlő mértékben, de az sem mondható el, hogy egyetlen jogrendszer jelentette volna a kiindulási alapot.[50] Ole Lando a legnagyobb kereskedelmi tevékenységet kifejtő országokból, így Németországból, Franciaországból, Nagy-Britanniából és Hollandiából hívott nagy tekintélyű jogtudósokat a Bizottságába.[51] Az Alapelvek alapvető forrásaként a szakirodalom az angol, a francia és német jog mellett a holland jogot (a holland Polgári Törvénykönyv megalkotása összehasonlító jogi munkán alapult, az Alapelvek néhány szakasza a holland jogi gondolkodást tükrözi vissza) jelöli meg. [52]

Erre tekintettel a jogösszehasonlítás az angol, a francia, a német és a holland jog elállásra vonatkozó szabályozására terjed ki a magyar jogi szabályozás bemutatása mellett.

IV. A szerződésszegéshez kapcsolódó elállás

E fejezetben úgy mutatom be az egyes nemzeti jogok szabályozási megoldásait az elállás működése, feltétele és hatálya tekintetében, hogy azzal párhuzamosan ismertetem az Alapelvek rendelkezéseit is. Nem törekedtem a teljes szabályozás bemutatására, inkább a szabályozási megoldásokra figyeltem, esetenként részletesebben ismertettem az egyes sajátosságokat. Az átláthatóság érdekében az egyes nemzeti jogok esetében szerződésszegésnek és elállásnak nevezem a vizsgált jogintézményeket, de ahol szükséges, egyben jelzem is a jogintézmények pontos fordítási megfelelőjét.

Munkám során az Alapelvekből és összehasonlító jogi munkákból indultam ki, Treitel professzor összehasonlító jogi munkáját az Alapelvek is gyakran hivatkozza. Az egyes nemzeti jogok vizsgálatakor a rendelkezésemre álló nemzeti jogszabályokkal, jogirodalmi munkákkal és joggyakorlattal (helyenként közvetett forrásokkal) dolgoztam.

1. Elméleti alapvetések

Treitel szerint az elállás joga azért illeti meg a felet, mert mást kapott, mint amire szerződött. Az elállás előnye, hogy gyorsabb jogorvoslat mint a teljesítés vagy a kártérítés követelése, s a fél nem veszti el a kártérítés követeléséhez való jogát az elállási jog gyakorlása esetén sem. [53]

Az elállás három különböző, egymástól függetlenül is működő mozzanatot (course of action) foglal magába. Elsőként a fél visszautasíthatja a fizetést vagy más ellenszolgáltatást azon az alapon, hogy a teljesítésre csak részben, hibásan vagy nem került sor. A második szerint a fél visszautasíthatja a jövőbeni teljesítések elfogadását, de ez nem érinti a korábban már teljesített szolgáltatásokat. Ez utóbbi különösen gyakori akkor, ha kölcsönösen és folyamatosan teljesítendő szolgáltatásokról van szó. A harmadik mozzanat szerint ha a fél már teljesítette kötelezettségét, követelheti annak helyreállítását. Amennyiben a másik fél nem teljesítette a kötelezettségét, a második és harmadik mozzanat kombinációjára kerülhet sor.[54]

A kontinentális jog megkülönbözteti az elállástól a teljesítés visszatartását –mely egyben az elállás első mozzanata is - mint kifogást, amely arra jogosítja a sérelmet szenvedett felet, hogy egy bizonyos ideig visszautasítsa saját kötelezettségei teljesítését. A common law doktrínáisan nem tesz különbséget közöttük, valószínűleg ennek köszönhető, hogy a common law-ban az elállási jog gyakorlásának nincs formális rendje, így nehéz megkülönböztetni ezt a két eljárást. A common law továbbá nem választja el élesen azokat az eseteket, amikor a sérelmet szenvedett fél az elállásnak csak az első típusú mozzanatával él, vagy azokat, amikor a másik kettő mozzanat közül azok egyiket vagy mindkettőt igénybe veszi. E három típusú mozzanatot a common law-ban általában együtt említik és terminológiájuk is közös.[55]

Treitel összehasonlító jogi munkájában meghatározza az elállás jogintézményének a szerződési jogi dogmatikai rendszerben elfoglalt helyét, illetve jelzi annak mélyebb összefüggéseit. Felhívja ugyanis a figyelmet arra, hogy az elállás egymástól függetlenül működő mozzanatai nem csak a szerződésszegés esetén vehetők igénybe, hanem a szerződés részleges érvénytelensége (álképviselés, hiba) vagy olyan lehetetlenülés miatt is, amelyet kimentettek, mert azért egyik fél sem volt felelős[56]. Erre példa, hogy a magyar jogi dogmatikában elállás esetén a szerződéskötés előtti helyzet visszaállításakor a kölcsönösen teljesített szolgáltatásokat ugyanúgy kell elszámolni mint a szerződés érvénytelensége esetén.[57]

2. Az elállási jog

2.1. A német jog

Egészen a BGB kötelmi jog reformjáig az elállás jogintézménye (Rücktritt) az elállásnak csak a harmadik típusú mozzanatát, a helyreállítást fedte le. Az elsőt, a teljesítés visszautasítását (die Ablehnung der Leistung) a BGB 286. §-ban szabályozták, bár az szorosan kapcsolódott a Rücktritt-hez, mert annak megfelelő alkalmazását írta elő a §. E megkülönböztetés

legfontosabb gyakorlati következménye az volt, hogy míg az elállási jog gyakorlása esetén a sérelmet szenvedett fél nem követelhetett a kártérítést, addig a teljesítés visszautasítása esetén erre lehetősége volt. A német jog tehát élesen elválasztotta az elállás első és harmadik típusú mozzanatát egymástól ellentétben más jogokkal.[58]

A kötelmi jogi reform során a szerződésszegés jogkövetkezményeinek átfogó szabályozása a kártérítésre és az elállásra vonatkozó rendelkezéseket is érintette.[59] Annak egyik legjelentősebb vívmánya az volt, hogy a 346. és azt követő §-ok szabályozzák mind a törvényen, mind szerződésen alapuló elállási jogot, valamint az, hogy a kártérítés követelésével egyidejűleg az elállás is megilleti a jogosultat.[60]

2.2. Az angol jog

A Sale of Goods Act (1979) megkülönbözteti a vásárló azon jogát, hogy visszautasítsa a teljesítést (right to reject the goods) és a szerződést felbontottként kezelje hibás teljesítés esetén (11. szakasz (2)), valamint és az eladó azon jogát, hogy a fizetési kötelezettség nem-teljesítése esetén elálljon a szerződéstől (48. szakasz (1) és (4)). A *Kwei Tek Chao v. British Traders Ltd.*[61] ügy szerint a visszautasítás joga az elállásnak egy sajátos formája.[62] Talán pont ebből a sajátos common law szemléletből fakadhat az, hogy Treitel, oxfordi professzor összehasonlító jogi munkájában az elállás jogát mozzanatokra bontja, s a mozzanatok egyike a teljesítés visszautasítása.

Az angol jog az elállás jogát körülírja, az három különböző dolgot foglal magába. Az egyik ilyen szerint a fél visszautasíthatja saját kötelezettsége teljesítését, például a vásárló nem fizeti ki a hibásan teljesített áru ellenértékét. A második alapján a későbbi teljesítések elfogadásának visszautasítására van lehetősége például hibás teljesítés esetén. A harmadik a helyreállítás, pl. a hibásan teljesített dolog visszaszolgáltatása és az ellenérték visszakövetelése.[63] Nem lehet nem észrevenni tehát, hogy az angol jog szerinti elállás és Treitel összehasonlító jogi munkájában adott fogalom-meghatározás ugyanaz.

Treitel utal arra, hogy az angol jogban nehéz az elállásra megfelelő kifejezést találni. A bíróságok általában a rescission vagy a termination kifejezést használják hagyományosan. A *Photo Production*[64] ügyben Lord Wilberforce és Lord Diplock úgy foglalt állást, hogy a rescission kifejezés ugyan alapvetően félrevezető, de mégis elfogadható ugyanakkor, ha figyelemmel vagyunk arra a különbségtételre, hogy a szerződésszegés esetében a rescission nem akadályozza meg a sérelmet szenvedett felet abban, hogy kártérítést követeljen, míg a nem-teljesítés egyéb eseteiben ez nem lehetséges. Az eset óta a bírói gyakorlat mégis a right to rescind és a rescission kifejezést használja.[65] A bíróságok előnyben részesítik az elállás első típusú mozzanatát, míg a másik kettőnél vonakodóbbak, de ilyenkor is az elállást könnyebben megítélik, ha a szerződés részben teljesítetlen maradt, mintha mindkét fél teljesítette volna kötelezettségét.[66]

2.3. A holland jog[67]

A holland elállási jogra (ontbinding) vonatkozó szabályozást a rendelkezésekre álló összehasonlító jogi munkák nem vizsgálják. Forrásaim az Alapelvek[68], valamint az Alapelveket és a holland jogot összehasonlító jogirodalmi munkák[69] voltak.

Az elállást az 1992. január 1-jén hatályba lépett új Polgári Törvénykönyv, a Burgerlijk Wetboek (továbbiakban: BW)[70] a 6:265-278 cikkeiben szabályozza.

2.4. A francia jog

A Code Civile[71] a szerződésszegésen alapuló elállást (résolution, szerződés felbontása[72]) az 1184. cikkében szabályozza.[73] E cikk (2) bekezdésének második mondata úgy rendelkezik, hogy „az a fél, akivel szemben a kötelezettséget nem teljesítették, választhatja a teljesítés követelését, amennyiben az lehetséges, vagy követelheti a szerződés felbontását kártérítéssel együtt.”[74] Ezt az álláspontot erősíti a Code Civil kommentárja is: a hitelezőnek joga van arra, hogy szerződés nem teljesítése esetén az 1184. cikk alapján a szerződés felbontását és az 1142, 1144 és az 1147 cikkek alapján a kártérítés követelését válassza.[75]

2.5. A magyar jog

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: Ptk.) az elállást mind a szerződésszegés, mind a szerződés megszűnésének egyes esetei között szabályozza. A 320. § (1) bekezdése szerint az elállási jog gyakorlásának módjára, valamint az elálláshoz fűződő joghatásokra vonatkozó rendelkezések a jogszabályon és a szerződésen alapuló elállásra egyaránt alkalmazandók. A szerződésszegés esetében a jogosultat megillető elállási jog így a 320. § (1) bekezdésben foglaltakkal együtt értelmezendő.

2.6. Az Alapelvek és az elállás

Az Alapelvek rendszerében elállás jogintézményének eredője a 8:101 cikk (1) bekezdése: Ha az egyik fél valamely szerződéses kötelezettségét megszegi, és nem-teljesítését a 8:108 § alapján kimenteni nem tudja, a sérelmet szenvedett fél a 9. fejezetben biztosított bármely jogkövetkezményt igénybe veheti. Ezek: A teljesítéshez való jog (1. rész), A teljesítés visszatartása (2. rész), Az elállás[76] (3. rész), Árleszállítás (4. rész), Kártérítés és kamat (5. rész).[77]

Az Alapelvek a 8:101 cikk kapcsán nem szerződésszegésről, hanem nem-teljesítésről (non-performance) rendelkeznek. A nem-teljesítés olyan egységes fogalom, amely magába foglalja bármely szerződés kötelezettség nem teljesítését. Az Alapelvek kimunkálói itt azért nem a hagyományos szerződésszegés fogalmát alkalmazták, mert például a common law-ban csak az szerződésszegés, ha a kötelezettség nem teljesítését nem mentették ki, a német jogban pedig a hibás teljesítésre más szabályok vonatkoznak.[78]

A termination mint a nem-teljesítés egyik jogkövetkezménye, az Alapelvek magyar fordításában[79] a szerződés megszüntetéseként szerepel. Álláspontom szerint az Alapelvek itt nem kívántak a hagyományos dogmatikai fogalomtól, az elállástól eltérő jogintézményt létrehozni úgy mint a nem-teljesítés esetében. Azt hangsúlyozza csupán, hogy a termination-nak főszabályként nincs visszaható hatálya, de a 9:306, 9:307 és a 9:308 cikkeknek megfelelően a felet helyreállítási kötelezettség terhelheti[80] (részletesebben lásd: az elállás hatálya pontnál). Treitel álláspontja szerint az elállás hatálya nem magyarázható kizárólag sem a jövőre irányulóan, sem a visszaható hatály szabálya alapján.[81]

Ha az egyes nemzeti jogokban élő elállási jog és az Alapelvekben szereplő termination jogintézményének tartalmi sajátosságait tekintjük, akkor azok megegyeznek. Az Alapelvek szerint a francia (belga és luxembourgi), a görög, portugál és a spanyol az elállást visszaható hatályú jogintézményként kezelik, a német és a holland jogban az elállás nem visszaható hatályú, de általános helyreállítási kötelezettséget ír elő. A common law pedig csak részleges helyreállítást tesz lehetővé.[82]

Ami a fentiek mellett a fordítást illeti, a magyar jogi dogmatikát tekintve további érv az elállás fogalmának használata mellett, hogy a magyar jogi terminológiában a szerződésszegéshez hagyományosan az elállási jog kapcsolódik jogkövetkezményként, illetve a felmondás, amennyiben a szerződés csak a jövőre nézve szüntethető meg, mert az eredeti állapot helyreállítására nincs lehetőség.[83]

3. Az elállási jog működése

Az elállási jog működése kapcsán azt mutatom be, hogy az elállási jogukat a felek hogyan gyakorolják.

3.1. A német jog

A BGB 349. §-nak régi-új rendelkezése az, hogy a hitelező elállási jogát a másik félhez intézett jognyilatkozattal gyakorolhatja. Ennek semmiféle formai követelménye nincs, az elállás okát nem kell megjelölni.[84]

Általános elv a német jogban az, hogy amennyiben az adós nem teljesíti a kötelezettségét, a hitelező nem utasíthatja el a teljesítést, ha azt később felajánlják, és nem állhat el a

szerződéstől. Ha a teljesítés még lehetséges, fel kell szólítani az adóst a teljesítésre póthatáridő tűzésével (Nachfrist), és egyúttal ki kell nyilvánítani azt is, hogy a határidő leteltét követően a hitelező vissza fogja utasítani a teljesítést. Ha a határidő eredménytelenül telt el, a hitelező elállhat a szerződéstől, már nem köteles elfogadni a teljesítést, és visszakövetelheti az átadott szolgáltatásokat.[85] A póthatáridő tűzésétől függetlenül késedelem esetén a szerződésszegő felet késedelembe is kell ejteni, ha a teljesítésre szabott határidő lejárt, kifejezett nyilatkozattal fel kell szólítani a teljesítésre. Ez sajátos jogintézmény a Mahnung, ami hasonló a francia jog mise en demeure szabályához.[86] A póthatáridő tűzése (Nachfrist) az adós védelmét szolgálja azzal, hogy egy további határidőt ad a teljesítésre a szerződésszegést követően, de azzal is, hogy arra kényszeríti a hitelezőt, hogy amennyiben el kíván állni a szerződéstől, szándékát nyilvánítsa ki jó előre.[87] A póthatáridő tűzése (a korábbi 326. §, a jelenlegi 323. §) bizonyos esetekben nem volt és most sem szükséges.[88]

3.2. Az angol jog

Az angol jogban az elállásnak nincsenek alaki követelményei. Elállási jogát a sérelmet szenvedett fél az adósnak küldött értesítés útján gyakorolhatja. Az elállás jogalapját sem kell megjelölni. Egy Nachfrist jellegű „előzetes értesítést” - azaz póthatáridő tűzését - általában nem követel meg az angol jog. Bizonyos kivételes esetekben a felet fel kell szólítani arra, hogy a szerződést meghatározott időn belül teljesítse (notice making time of the essence ex post facto).[89]

3.3. A holland jog

A BW 6:267 cikke szerint a fél az elállás jogát egy másik félhez intézett írásbeli nyilatkozattal gyakorolhatja, de kérheti, hogy arról a bíróság döntsön, ami a gyakorlatban igen kivételes.[90] A nyilatkozatnak tartalmaznia kell az elállás okát, és utalást arra, hogy a fél el kíván állni a szerződéstől. Az elállás akkor hatályosul, amikor a nem-teljesítő fél azt megkapja. Az elállás bírói útját a sérelmet szenvedett fél akkor választja, ha a másik fél azt állítja, hogy teljesítése szerződésszerű volt, vagy ha a sérelmet szenvedett fél bizonytalan abban, hogy megillet-e az elállás joga.[91] A BW 6:82-83 cikkei és a 6:265 cikk szerint a sérelmet szenvedett félnek póthatáridőt kell szabnia késedelem esetén.[92]

3.4. A francia jog

Az 1184. cikk (1) bekezdés szerint az elállásra mindig visszerthes szerződések esetében van lehetőség, ha valamelyik fél nem teljesíti a kötelezettségét. Ebben az esetben a szerződéstől nem lehet elállni automatikusan. A (3) bekezdés kimondja, hogy arról a bíróságnak kell rendelkeznie, és a körülményeknek megfelelően az adósnak póthatáridőt adhat.[93] Párhuzam vonható tehát a német Nachfrist jogintézmény és a francia bíróság azon joga között, hogy az adósnak póthatáridőt adhat a teljesítésre (délai de grace), melyről az összes körülmények figyelembevételével dönt. A délai de grace úgy tekinthető, mint egy bíróság által kiszabott Nachfrist.[94]

A Code Civil szerint az elállásról az alperest írásban és bírósági végrehajtó útján kell értesíteni. A gyakorlatban ennek az alapelvnek már csekély jelentősége van. 1931-ben a Kassationshof egyik ítéletében úgy foglalt állást, hogy az elállási igény bejelentése már magában értesítésnek tekintendő.[95] A német Mahnung-hoz hasonló jogintézmény a francia mise en demeure szabály, a bírói gyakorlat szerint késedelem esetén elegendő az adós felszólítása, s az elállási szándék közlése.[96]

Zweigert - Kötz szerzőpáros szerint a Code Civil-nek az „elállás bírói útjára” vonatkozó szabálya jogtechnikailag azon az elavult elképzelésen nyugszik, hogy minden kétoldalú szerződés hallgatólagosan mindkét fél szerződésszerű teljesítésének „bontó feltételével” köttetik.[97] Ez az alapelv nem felel meg a kereskedelmi élet törvényszerűségeinek. Már a század eleji bírói gyakorlatban kialakult az, hogy a fél a bírósági út igénybe vétele nélkül is elállhatott a szerződéstől, ha a másik fél nem teljesítette a kötelezettségét.[98] Így az elállás „bírói útja” elvesztette a jelentőségét azzal, hogy a bírói gyakorlat azt nem alkalmazza a felek

félreérthetetlen megállapodása esetén[99], azaz ha a szerződés tartalmaz egy clause de résolution en plein droit-t, azaz a szerződés automatikus felbontásához való jogról[100] szóló kikötést.[101],[102]

Ilyenkor a szerződés de plein droit, azaz a törvény erejénél fogva szűnik meg. így ez is a szerződésszegéshez kapcsolódó elállásnak tekinthető. Ebben az esetben a sérelmet szenvedett fél értesítheti (sommation) a szerződésszegésről a másik felet, a Code Civil 1656. cikke szerint viszont ez csak föld adásvétele esetén kötelező.[103]

A bíróság nem tagadja meg e kikötés alkalmazását, ha az egyértelmű,[104] ilyenkor nem adhat póthatáridőt.[105] Ha a kikötés kétértelmű, a bíróság újból jogosulttá válik arra, hogy az elállásról döntsön.[106] Amíg a bíróság ítéletét nem hirdette ki, a szerződésszegő fél még teljesíthet, és ilyenkor a másik fél sem utasíthatja vissza a saját kötelezettsége teljesítését.[107]

3.5. A magyar jog

A Ptk. 320. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy az elállás jogát a jogosult a másik félhez intézett nyilatkozattal gyakorolhatja. A Gazdasági Kollégium 16. sz. állásfoglalása szerint „ha a megrendelő a szerződéstől eláll, a másik félhez intézett nyilatkozatában az elállás okát és jogcímét is közölni kell, a szerződésszegésen alapuló jogcímét később is megjelölheti, valamint a késedelemre és az érdekmúlásra alapított elállási jogot mindaddig gyakorolhatja, amíg a teljesítés nem történt meg.”[108]

3.6. Az elállási jog működésére vonatkozó következtetésem

Az egyes nemzeti jogrendszerek vizsgálata alapján tehát főszabályként megállapítható, hogy a fél elállási jogát nyilatkozattal gyakorolja. Ez alól kivétel az angol jog, mely csak meghatározott esetekben követeli meg a formális nyilatkozatot, valamint a francia jog, ahol az elállásról a bíróság dönt a Code Civil értelmében, s az elállásról való értesítés nem kötelező egy kivételtől eltekintve (a föld adásvétele) akkor, ha a szerződésben automatikus elálláshoz való jogot kötöttek ki.

Az elállás „bírói útja” nem ismeretlen az egyéb vizsgált jogrendszerekben sem. A különbség azonban az, hogy ezekben a fél kérheti a szerződés felbontását a bíróságtól, ha például kétséges, hogy elállhat-e a szerződéstől, de az nem kötelező, mint a francia jogban.[109] Más kérdés, hogy a gyakorlati életben már nem érvényesül ez a szabálya a felek megállapodása esetén.

3.7. Az Alapelvek

Az Alapelvek azt a megoldást követi, hogy a fél elállási jogát nyilatkozattal gyakorolhatja, pontosabban értesítenie (notice) kell a nem-teljesítő felet.

A 9:303 cikk úgy rendelkezik, hogy amennyiben sérelmet szenvedett fél el kíván állni a szerződéstől, a másik felet értesíteni kell erről. Elveszti az elálláshoz való jogát akkor, ha attól kezdődően, hogy a nem-teljesítésről tudomást szerzett vagy szerezhetett volna ésszerű határidőn belül erről a másik felet nem értesíti. A tisztesség eljárás követelménye megköveteli azt, hogy az értesítés tartalmazzon egy kifejezett nyilatkozatot az elállásról vagy a felajánlott teljesítés elutasításáról. Az értesítés követelménye alól két esetben enged kivételt az Alapelvek. Az egyik a 8:106 cikk (3) bekezdése (lásd: az elállás feltétele részben), a másik a 8:304 cikk (4) bekezdése, mely szerint ha a nem-teljesítést kimentették, mert a teljesítés véglegesen lehetetlenült, az elállás hatálya automatikusan beáll.[110]

4. Az elállás feltétele

E részben azt vizsgálom, hogy az elállás a szerződésszegés mely eseteiben illeti meg a jogosultat, és milyen feltételek fennállása esetén. E dogmatikai sajátosság vizsgálatakor nem hagyható figyelmen kívül az, hogy az 1999/44/EK irányelv a fogyasztók és hivatásos

kereskedők közötti ingó adásvétel tekintetében a hibás teljesítés egyes vonatkozásait szabályozza, mely a szerződésszegéshez kapcsolódó elállás harmonizációját is szolgálja.

A harmonizációt megelőző szabályozás részletes bemutatása helyett csak röviden utalnék az egyes nemzeti jogokra azok jelentős eltérései miatt. A német[111] jogban a hibás teljesítés nem szerződésszegés, de éppúgy szavatossági jogokat keletkeztet mint a francia[112] és a magyar jogban.[113] Az angol[114] és a holland jogban[115] a fél hibás teljesítéskor széles diszkrecionális joggal rendelkezik az igénybe vehető jogkövetkezmények közötti választást illetően, és az elállási jog gyakorlása nincs korlátok közé szorítva. Az irányelv célja a minimum-harmonizáció volt, és lehetővé tette, hogy a tagállamok fenntartsák saját, a fogyasztók számára kedvezőbb szabályozásukat.[116] Az irányelv átültetése számos további problémát vet még fel, melynek kifejtésére a dolgozat terjedelmi korlátai miatt nincs lehetőség.[117]

4.1. A német jog

A BGB korábbi rendelkezései szerint késedelem és a szerződés megkötését követő lehetetlenülés esetén a póthatáridőt kellett szabni, annak eredménytelen letelte esetén a hitelező kártérítést követelhetett vagy elállhatott (von dem Vertrage zurücktreten 326., 325. §) a szerződéstől. A pozitív szerződésszegésre a késedelem szabályai voltak az irányadók.[118] A 327. § kimondta, hogy 325. és 326. §-okban meghatározott elállási jogra megfelelően kell alkalmazni a szerződéses fenntartáson alapuló elállás szabályait tartalmazó 346-356 §-okat. A törvényhozó nem adott egységes szabályozást a jogszabályon alapuló elállásra.[119]

Az elállási jog akkor illette meg a hitelezőt, ha a szerződésszegés miatt megszűnt a fél teljesítéshez fűződő érdeke, a BGB ezt kimondta mind a lehetetlenülés,[120] mind a késedelem[121] esetén, de azt nem követelte meg, hogy abszolút módon szűnjön meg a teljesítéshez fűződő érdek.[122]

A kötelmi jogi reformot követően a 325. § szerint az elállási jog gyakorlása nem zárja ki a kártérítés követelését.[123] Ha az adós a kötelezettségét nem vagy nem szerződésszerűen teljesíti, a hitelező a póthatáridő eredménytelen letelte után elállhat a szerződéstől. A 323. cikk szerint elállásra nem-teljesítés vagy nem szerződésszerű teljesítés esetén van lehetőség. Nem állhat el az (5) bekezdés második fordulata szerint a szerződéstől a fél, ha a szerződésszegés csekély.[124]

4.2. Az angol jog

A szerződésszegés egyes esetei nincsenek külön szabályokban lefektetve.[125] Az a fél, aki nem teljesíti szerződéses kötelezettségét (failure to perform), általában szerződésszegést (breach of contract) követ el, de nem minden szerződéses kötelezettség nem teljesítése jelent szerződésszegést[126]. Az angol jog nem tekinti szerződésszegésnek többek között[127] a szerződés lehetetlenülését (frustration).[128] A common law abban különbözik a kontinentális jogoktól, hogy az elállási jog gyakorlását nem teszi a szerződésszegéstől függővé. Nem választja el élesen a szerződésszegés és a kimentett nem teljesítés miatti elállást.[129]

Az elállási jog a szerződésszegés súlyosságától függ, és ennek meghatározásakor figyelembe veszik azt, hogy a szerződést hogyan szegték meg. Az elállás joga nem illeli meg a felet, ha a szerződésszegés egyáltalán nem sérelmes számára vagy a sérelem csekély.[130]

Ha a fél kötelezettségeit egyáltalán nem teljesíti, vagy egészen mást teljesít, mint amiben megállapodtak (total non-performance), az elállási jog gyakorlása nem kétséges. Erre nagyon jó példa egy igen régi eset. A Chanter v. Hopkins[131] ügyben a kötelezett arra szerződött, hogy babot szolgáltat, de helyette borsót szállított. A mai viszonyok között ő total-non-performance-t követett el.

Az esetjogból összegezzhetők azok a „szabályok”, melyek akkor alkalmazandók, ha a teljesítés a szerződésben foglaltaktól nem teljesen ('totaly') tér el, hanem csak mennyiségében, minőségében, a teljesítés idejében különbözik vagy abban, hogy a szerződés szerinti néhány

kötelezettséget nem teljesítettek.[132] Elállásra ilyenkor is van lehetőség. A common law-ban kialakult néhány olyan „nem lefektetett szabály”, amelyek iránymutatóként szolgálnak súlyos szerződésszegés esetén. Nincs lehetőség elállásra: (1) ha a kártérítés megfelelő jogorvoslat; (2) ha a sérelmet szenvedett fél jogalap nélkül gazdagodna; (3) ha az elállás „nem egyenes” indíttatású; (4) ha nagyobb a valószínűsége annak, hogy a nem-teljesítő fél teljesít; (5) ha a nem-teljesítés jelentősége csekély az egész teljesítéshez képest; (6) ha nem indokolja a szerződésszegés módja (pl. az nem szándékos).[133]

4.3. A holland jog

A holland jogban a szerződésszegés (tekortkoming, gyakran használják még a niet nakoming kifejezést) olyan egységes fogalom, amely magába foglalja a kimentett és a ki nem mentett nem-teljesítést is. A BW-ben mind a kártérítésről (6:74 cikk), mind az elállásról (6:265 cikk, ontbinding) rendelkező cikkek értelmében szerződésszegés az, ha az adós nem teljesíti a kötelezettségét ('tekortkoming in de nakoming van een verbintenis'[134]). A szerződésszegés megállapításakor összevetik a szerződés tartalmát és a fél által ténylegesen teljesítetteket, s mindkettő esetében figyelembe veszik a rosszhiszeműséget is.[135]

A BW 6:265 cikk (1) bekezdése szerint ha az egyik fél bármilyen kötelezettségét nem teljesíti, a másik fél elállhat a szerződéstől, vagy annak egy részétől, kivéve ha a nem teljesítés sajátos természetű vagy csekély jelentőségű. A fél a nem teljesítés bármely esetében elállhat a szerződéstől. Semmi jelentősége nincs annak, hogy arra hibás teljesítés, késedelem vagy már a szerződés megkötésekor fennálló lehetetlenülés miatt került sor, és annak sem, hogy azt kimentették vagy nem.[136] Páratlan ez a megoldás, hiszen sem az angol, sem a német, sem a francia nem ad ilyen széleskörű jogokat az elállásra, azok inkább kompromisszumot kívánnak elérni a hitelező és az adós részére biztosított jogok között.[137]

A Hoge Raad (a holland Legfelsőbb Bíróság) néhány ítéletében utalt arra, hogy a szerződésszegésnek nem kell alapvetőnek lenni.[138] A jogirodalom ezt erősen bírálja. Egyrészt az elállásnak csak másodlagos szerepe kellene hogy legyen, akkor kellene alkalmazni, amikor más jog nem áll a hitelező rendelkezésére. Másrészt az elállást az arányosság elve alapján kellene megítélni, éppúgy mint az Alapelvek, mely szerint az elállás joga a sérelmet szenvedett felet alapvető nem-teljesítés esetében illeti meg.[139] A Hoge Raad mindkét érvet visszautasította.[140]

4.4. A francia jog

A francia jogban a szerződésszegés (inexécution du contract) olyan egységes fogalom, amely magába foglalja bármely szerződési kötelezettség nem teljesítését, éppúgy mint a holland jogban.[141] Az 1184. cikk alapján az elállás éppúgy mint a kártérítés csak akkor vehető igénybe, ha a szerződésszegés vétkességen alapul.[142]

Az 1184. cikk nem részletezi azt, hogy mikor lehet elállni a szerződéstől, nem követeli meg, hogy a sérelmet szenvedett fél abszolút nem-teljesítést bizonyítson, de azt se mondja, hogy bármilyen szerződésszegés esetén jogosult lehet az elállásra.[143] A bíró minden esetben saját belátása (pouvoir souverain) szerint határoz arról, hogy a szerződésszegés súlyossága indokolja-e azt, hogy a kártérítés megítélése helyett a bíróság szerződés felbontsa.[144] A cikk arról sem mond semmit, hogy e diszkrecionális jogát a bíró hogyan gyakorolja, s e jogköre a felülvizsgálat során sem igen korlátozható. A bíróság számos tényezőt vesz figyelembe a szerződésszegés súlyossága mellett akkor, amikor az elállásról határoz, például azt, hogy a fél vétkes volt-e, és ha igen milyen mértékben, milyen kárai keletkeztek a sérelmet szenvedett félnek. Különösen fontos a mérlegelés, ha a szerződést csak részben teljesítették, vagy nem jogszerűen teljesítették.[145] Az elállás kivételes jogkövetkezmény szerződésszegés esetén, sokkal inkább előnyben részesítik a teljesítést vagy a kártérítést.[146] A szerződés automatikus felbontásához való jogról szóló szerződési kikötés előnye, hogy a szerződő felek meghatározhatják, hogy milyen feltételek bekövetkezése esetén lehet elállni a szerződéstől, például ha a szerződésszerűen eljáró fél a másik felet értesítette vagy határidőt

szabott, vagy ha a határidő lejártát követően, minden további nyilatkozat nélkül. Ezzel elkerüljük a szerződés bírói felbontásával együtt járó azon bizonytalanságot, hogy nem lehet előre látni azt, hogy a bíró egy szerződésszegést milyen mértékben tart csekélynek, és így a szerződés felbontását nem vagy csak póthatáridő tűzésével engedi.[147]

Feltehető tehát a kérdés, hogy a résolution törvényen alapuló, szerződésszegéshez kapcsolódó vagy a felek szerződésen megállapodásán alapuló elállási jog akkor? A Code Civil rendelkezéseit tekintve - s figyelembe véve a hivatkozott összehasonlító jogi munkákat és az Alapelveket - a résolution szerződésszegéshez kapcsolódó elállás. A szerződés ugyanis de plein droit, azaz a törvény erejénél fogva szűnik meg. Így ez is a szerződésszegéshez kapcsolódó elállásnak tekinthető. Bár kétség kívül azzal, hogy a szerződés automatikus felbontásához való jogról szóló szerződési kikötés a felek megállapodásától függ, a résolution formai szempontból a szerződéses fenntartáson alapuló elállással is rokonságot mutat. Helytálló tehát Treitel azon megállapítása, hogy az elállási jogok e két típusa közé nehéz minden esetben éles határvonalat húzni, mint ahogy erre a Problémafelvetés fejezetében is utaltam.

4.5. A magyar jog

A Ptk. külön szabályozza a szerződésszegés leggyakrabban előforduló eseteit, ezek a kötelezett késedelme, a jogosult késedelme, a hibás teljesítés, a teljesítés lehetetlenné válása és a teljesítés megtagadása. Ezen túl „szerződésszegés minden olyan magatartás, körülmény és állapot, amely ellentétes a szerződés tartalmával, és sérti valamelyik félnek a szerződésben biztosított jogait.” Egyes szankciók a felek felróhatóságától függetlenül alkalmazhatók, itt nincs lehetőség a kimentésre (pl. a szavatossági jogok), míg másoknál felróhatóság szükséges, s ilyenkor a fél kimentetheti magát (pl. kártérítés, elállás).[148]

A Ptk. szerződésszegéskor a kötelezett késedelme [300. § (1) bekezdés], a teljesítés megtagadása (313. §) és hibás teljesítés [306. § (1) bekezdés b) pont] esetén lehetővé teszi a jogosult számára, hogy elálljon a szerződéstől, de erre csak kivételes és szigorú feltételek mellett van lehetőség.[149]

A kötelezett késedelme esetén a jogosult csak a törvényben meghatározott feltételek esetében állhat el a szerződéstől, függetlenül attól, hogy a kötelezett késedelmét kimentette-e. Megilleti az elállás joga, ha az érdekmúlást bizonyította, ha a teljesítésre fix határidőt szabott, vagy ha póthatáridő eredménytelenül telt el. Érdekmúlást a jogosultnak kell bizonyítania, mely akkor következik be, ha a kötelezett késedelme miatt a szerződés megkötésével elérni kívánt cél nem valósítható meg.[150] Az érdekmúlás fogalmát a jogszabály nem határozza meg. Az érdekmúlás bizonyításának szabálya azzal függ össze, hogy az elállásra csak kivételesen és szigorú feltételek mellett van lehetőség. Az érdekmúlás bizonyítása párhuzamba állítható más jogrendszereknek azzal a követelményével, hogy a szerződésszegésnek súlyosnak kell lenni. Fix határidő esetében a szerződést a felek megállapodásánál vagy a szolgáltatás rendeltetésénél fogva pontosan meghatározott időpontban és nem máskor kell teljesíteni. A Legfelsőbb Bíróság szerint a szigorú határidő tűzéséhez többletkikötés, határozott, egyértelmű kifejezés is szükséges, mely történhet a határidő szigorú jellegének kifejezett megjelölésével, de más szóhasználattal is.[151]

A teljesítés megtagadása esetén a fél a 313. § alapján választhat a késedelem és a lehetetlenné válás következményei közül, így elállhat a szerződéstől, ha bizonyította az érdekmúlást.

E fejezet bevezetőjében az 1999/44/EK irányelv és az egyes nemzeti jogok szabályozása kapcsán utaltam arra néhány alapvető jellegzetesség rögzítése mellett, hogy hibás teljesítés kérdése számos aspektusból vizsgálható, s ennek bemutatására a dolgozat terjedelmi korlátai miatt nincs lehetőség. A magyar jogi szabályozás bemutatása kapcsán azért mégis kitérnék az

elállási jog gyakorlására vonatkozó módosult rendelkezésekre, melyek azonban csak a 2003. július 1-je után kötött szerződésekre alkalmazandók. A változás nem csak a jogok rangsorában jelenik meg, hanem abban is, hogy a törvény meghatározott feltételekhez köti azt. A kétlépcsős igényérvényesítési mechanizmus értelmében a jogosult ugyanolyan feltételekkel jogosult az elállásra mint az árleszállításra (a második lépcsőben a kijavítást és a kicserélést követően)[152], tehát a 306. § b) pontja szerint ha sem kijavításra, sem kicserélésre nincs joga, ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, vállallja ugyan, de nem végzi el (306. § (3) bekezdés) vagy e kötelezettségének a (2) bekezdésekben írt feltételekkel nem tud eleget tenni. Az elállási jogát a jogosult jelentéktelen hiba miatt nem gyakorolhatja.

4.6. Az elállás feltételére vonatkozó következtetésem

Összegésként elmondható, hogy az egyes nemzeti jogokban mást takar a szerződésszegés fogalma, s az elállás jogkövetkezménye vagy csak egyes szerződésszegési típusokhoz kapcsolódik, vagy a szerződésszegés egységes fogalma esetén bármely szerződéses kötelezettség nem teljesítéséhez. Az elállásra minden jogban általában kivételesen van lehetőség, csak súlyos szerződésszegéskor. Ez alól egyetlen kivétel a holland jog.

A póthatáridő eredménytelen letelte (az erre vonatkozó szabályokat már az elállási jog működésénél ismertettem) esetén a fél elállásra jogosult. Az Alapelvek számára a mintát a német jog Nachfrist intézménye adta, de ez nem ismeretlen a holland (Nachfrist) és a magyar jogban sem.[153]

4.7. Az Alapelvek

Az Alapelvek tehát nem szerződésszegésről, hanem nem-teljesítésről rendelkezik, mely olyan egységes fogalom, amely magába foglalja bármely szerződéses kötelezettség nem teljesítését, a késedelmet, a hibás teljesítést vagy azt is, ha semmilyen teljesítés nem történik, illetve akár kimentették a nem-teljesítést, akár nem.[154]

Az elállás szabályozásakor két egymásnak feszülő érdekre kell figyelemmel lenni. A sértett fél széleskörű jogosítványokkal kell hogy rendelkezzen, de az adós érdekeire is figyelemmel kell lenni. Ez okból előfeltétele az elállásnak, hogy a nem-teljesítésnek alapvetőnek kell lenni. A 9:301 cikk (1) bekezdés szerint a fél elállhat a szerződéstől, ha a másik fél nem teljesítése alapvető. E cikk (2) bekezdése lehetőséget ad az elállásra késedelem esetén a 8:106 cikk (3) bekezdése alapján, azaz ha a teljesítésre szabott póthatáridő eredménytelenül telt el.[155] Az Alapelvek így azt a két, számos jogrendszerben alkalmazott elvet követi, hogy elállás súlyos szerződésszegés vagy a póthatáridő eredménytelen letelte esetén illeti meg a felet.

A 8:103 cikk értelmében három esetben lehet alapvető a nem-teljesítés. Akkor, ha a felek között létrejött megállapodásból megállapítható, hogy egy szerződéses kötelezettség pontos teljesítése a szerződés lényeges eleme-e. A második esetben a nem-teljesítés következményeinek a súlya a mérvadó. Ha az előbbiek nem állnak fenn, de a nem-teljesítés szándékos, és a félnek oka van arra, hogy a másik fél jövőbeni teljesítésében ne bízson, szintén alapvetőnek tekinthető a nem-teljesítés. Az alapvető nem-teljesítés esetében a sérelmet szenvedett fél lényegesen szélesebb körű jogosítványokkal rendelkezik mint a nem-teljesítés más eseteiben: elutasíthatja a késedelmesen felajánlott teljesítést (8:104 cikk), esedékes teljesítés esetén megfelelő biztosítékot követelhet (8:105 cikk) és elállhat a szerződéstől (9:301, 9:302 és 9:304 cikkek).[156]

A 8:106 cikk (3) bekezdése szerint, amennyiben a késedelem nem számít alapvető nem-teljesítésnek, a sérelmet szenvedett fél méltányos póthatáridőt szabhat a teljesítésre. Ha a határidő lejárt ellenére a fél még mindig nem teljesített, a másik elállhat a szerződéstől. Ugyanez alkalmazandó, ha a nem-teljesítő fél előre kijelenti, hogy nem fog teljesíteni a póthatáridőn belül.[157]

5. Az elállás hatálya

Az Alapelvek az elállás fejezetében utal arra, hogy a különböző jogrendszerek között a legjelentősebb különbség az, hogy egyes jogrendszerek alapvetően visszaható hatályúnak, míg mások jövőre irányulóan rendezik ezt a kérdést.[158]

5.1. A német jog

Treitel a korábbi szabályozás kapcsán említi, hogy már nem elfogadott az a nézet Németországban, hogy a Rücktrittnek visszaható hatálya van, és hogy azzal olyan helyzet keletkezik, mintha a szerződést meg se kötötték volna. Az újabb nézetek szerint az elállás előtt keletkezett károk az elállással nem szűnnek meg (a BGB kötelmi jogi reformja épp erre irányult), csak a főkötelezettségek teljesítése és a sérelmet szenvedett fél pozitív érdekére vonatkozó kártérítési igénye.[159]

A régi rendelkezések (326. §) szerint az elállás kölcsönös helyreállítása volt azoknak a szolgáltatásoknak, amelyeket mindegyik fél elfogadott a szerződés alapján.[160] A hatályos BGB 346 §-ban úgy rendelkezik, hogy amennyiben a fél az elállás jogát szerződésben kikötötte vagy az törvény alapján megilleti, az elfogadott szolgáltatásokat vissza kell adni és az elnyert javakat ki kell adni.[161]

Az elállás a félnek a szerződésen vagy törvényen alapuló olyan jogosultsága, mellyel az érvényesen létrejött szerződés tekintetében helyreállítja az eredeti állapotot.[162] Az elállás mindkét felet feloldja a teljesítési kötelezettség alól. A korábban keletkezett kártérítési igények „túlélnek” a szerződést az elállás esetén is, az eddig nem teljesített kötelezettségek azonnal megszűnnek a póthatáridő lejártát követően (akkor is, ha a fél nem gyakorolta az elállási jogát).[163] A dolgokat és jogokat természetben kell visszaadni, a pénzben teljesített szolgáltatásnál az annak megfelelő értéket kell visszatéríteni.[164]

Tartós jogviszonyok esetén az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges, így a szerződést visszaható hatállyal nem lehet megszüntetni. Ilyenkor a törvényen alapuló elállási jog helyébe a felmondás (Kündigung) lép. Ez a felek jogait és kötelezettségeit jövőre irányulóan szünteti meg és a már teljesített szolgáltatásokat sem kell visszaadni.[165]

5.2. Az angol jog

Az elállás „elengedi” mindkét felet azon kötelezettségétől, hogy a teljesítést elfogadja, vagy a jövőbeni kötelezettségét teljesítse, az esedékes szolgáltatásokat azonban teljesíteniük kell. A szerződésszegő félnek az elállással azonban nem szűnik meg az a mellékkötelezettsége, hogy kártérítést fizessen a főkötelezettség nem teljesítésért. A szerződésszegő fél felelőssége nemcsak az elállás előtt keletkezett, hanem a jövőben bekövetkező károk tekintetében is fennáll. Ezzel ellentétben a sérelmet szenvedett fél kártérítési felelőssége csak az elállás előtt megvalósult szerződésszegésére terjed ki.[166]

A sérelmet szenvedett fél visszakövetelheti azt a szolgáltatást, amelyért ellenszolgáltatást nem kapott, vagy helyre kell állítania az eredeti állapotot a hibásan teljesített szolgáltatás visszaadásával, de egyúttal visszakövetelheti az általa kifizetett pénzösszeget, ilyen értelemben az elállásnak visszaható a hatálya.[167] Az ún. restitutionary remedies (recovery of money, recompense) csak a sérelmet szenvedett felet illetik meg.[168] A kifizetett pénzösszeg visszakövetelésére csak a total non-performance eseteiben van lehetőség.[169]

Zweigert-Kötz szerzőpáros szerint a kontinentális jogokat és a common law-t vizsgáló összehasonlító jogi munkában nem lehet eltekinteni a common law azon alaptételétől, amely a szerződést ígéretnek tekinti, s amennyiben a fél nem teljesítette az abban vállalt kötelezettséget, a szerződésszegés miatt kártérítéssel felel.[170] Az angol jog korlátozott körben, de azért bizonyos mértékig elismeri a javak helyreállítását, de csak a sérelmet szenvedett fél oldalán és csak az esedékes szolgáltatások tekintetében. A common law nem határolja el élesen az egyszerű teljesítést és a tartós jogviszonyokat mint a kontinentális jogok az elállás tekintetében, de ahhoz igen hasonló megoldást alkalmaz[171].

5.3. A holland jog

A régi, 1838-ben született BW az elállást visszaható hatállyal szabályozta, mely gyakran nem túl szerencsés következményekkel járt a gyakorlatban: nem tette lehetővé a hosszú lejáratú szerződések részleges megszüntetését, a szerződések választott bírósági kikötései elvesztették kötelező erejüket, a dolog tulajdonjoga visszaszállt az eladóra, nehéz helyzetbe kerültek azon harmadik személyek, akik a vásárlótól tulajdonjogot szereztek.[172]

A hatályos BW 6:269 cikke *expressis verbis* úgy rendelkezik, hogy általános szabályként az elállásnak nincs visszaható hatálya.[173] A 6:271 cikk első fordulata[174] szerint az megszünteti a felek további teljesítési kötelezettségét. Az elállást követően még továbbra is kötik a feleket olyan kötelezettségek mint például a kötbérikötés vagy a vitarendezésre vonatkozó szabályok.[175]

A BW ez alól két esetben kivételt tesz, és ilyenkor a visszaható hatály szabálya érvényesül. Ha a nem-teljesítő azt követően ajánlja fel a teljesítést, hogy a fél az elállás miatt pert indított, azt nem fogadják el akkor, ha a bíróság az elállásnak helyt adott. Az adós nem háríthatja el a mulasztását azzal, hogy felajánlja a teljesítést, és azt mondja „én nem szegtem szerződést”, miután a hitelező már a bírósághoz fordult.[176] A másik esetben a 6:271 cikk szerint az elállás megszünteti a felek szerződéses kötelezettségeit, de a cikk második fordulatában a BW úgy rendelkezik, hogy bár az elállás a már teljesített kötelezettségek jogalapját nem érinti, de kötelezi a feleket arra, hogy állítsák helyre természetben azokat a teljesítéseket, amelyeket már átvettek.[177]

A 6:272 cikk szerint ha a helyreállítás nem lehetséges a teljesítés természete miatt (pl. munkavégzés történt), akkor a teljesítésnek megfelelő értéket kell visszaadni. Az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségét a jóvátétel kötelezettsége váltja fel.[178]

Az eredeti állapot helyreállításának általános szabályában az a jogpolitikai elv fejeződik ki, hogy a feleknek, amennyire csak lehetőségük van, helyre kell állítaniuk az eredeti állapotot.[179]

5.4. A francia jog

Az elállás hatályára vonatkozóan a 1183. cikk ad útmutatást: olyan helyzet keletkezik, mintha a szerződést meg se kötötték volna, a kötelezettségek megszűnnek. A cikk arra kötelezi a hitelezőt, hogy adja vissza az átadott szolgáltatásokat.[180] Az 1184. cikkhez fűzött kommentár szerint is visszaható hatálya van az elállásnak. A feleknek az eredeti állapotot kell helyreállítaniuk: vissza kell adni a kapott szolgáltatásokat, kivéve, ha azok már nincsenek meg.[181]

A tartós jogviszonyok esetén a bíróság elállás (résolution) helyett a szerződés felmondásáról (résiliation) dönt, mely a jogviszonyt a jövőre irányulón szünteti meg. A résiliation éppúgy működik mint a résolution, abban különbözik attól, hogy akkor alkalmazandó, ha az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges.[182] A Petit et Picq esetben a bíróság ennek megfelelően úgy rendelkezett, hogy ilyenkor a teljesített szolgáltatás értékét kell visszafizetni.[183]

5.5. A magyar jog

A Ptk. 320. § (1) bekezdése szerint az elállás olyan egyoldalú nyilatkozat, amely a szerződést felbontja.

Az elállás olyan jogi helyzetet teremt, amellyel a szerződés megkötésének idejére visszamenő hatállyal szűnik meg. Olyan helyzet keletkezik, mintha a szerződést meg sem kötötték volna, tehát a már teljesített szolgáltatások is visszajárnak, és a kölcsönösen teljesített szolgáltatásokkal is el kell számolni mint a szerződés érvénytelensége esetén.[184]

A magyar jog - hasonlóan a korábban hatályos német joghoz - az elállás alatt a helyreállítást, azaz az elállás harmadik típusú mozzanatát érti. A teljesítés visszautasításáról a Ptk. a teljesítés kapcsán, a 281. § (2) bekezdés a) pontjában úgy rendelkezik, hogy „az a szerződő fél, akinek a teljesítéssel elől kell járnia, a szolgáltatást – biztosíték hiányában -

megtagadhatja, ha a szolgáltatást részletekben és folyamatosan kell teljesíteni, és a másik fél saját szolgáltatásával időközben késedelembe esik, amíg a késedelem tart.”

Tartós jogviszony esetén a magyar jog felmondást tesz lehetővé a jogszabályban meghatározott esetekben, mely a szerződést a jövőre irányulóan szünteti meg. A megszűnés időpontjáig esedékes szolgáltatásokat teljesíteni kell, az ellenérték nélkül maradt szolgáltatások pedig visszajárnak.[185]

5.6. Az elállás hatályára vonatkozó következtetésem

Treitel szerint általánosan elmondható, hogy az elállás egyrészt a jövőre irányul, mert elengedi a feleket a szerződéstől, de egyben arra kötelezi a feleket, hogy kölcsönösen állítsák helyre az eredeti állapotot. A legtöbb jogrendszer elismeri, hogy az a fél, aki azért kíván elállni a szerződéstől, hogy visszakövetelje az általa teljesítetteket, köteles helyreállítani azokat a szolgáltatásokat, amit a szerződésszegő féltől kapott.[186] Az angol jogban ez a szabály annyival szigorúbb, hogy a helyreállítás követelése csak a sérelmet szenvedett felet illeti meg.

Az elállás hatálya tehát nem magyarázható kizárólag sem a jövőre irányulóan, sem a visszaható hatály szabálya alapján.[187] Ez az oka talán annak, hogy más nemzeti jogirodalmi munkák ritkábban használják a magyar jogban az eredeti állapot helyreállítására hagyományosan használt *in integrum restitutio* kifejezést.

5.7. Az Alapelvek

Az Alapelvekben a szerződésszegés jogkövetkezménye az elállás, mely mindkét felet mentesíti a jövőre nézve a teljesítési és a szolgáltatás elfogadására irányuló kötelezettsége alól (9:305 cikk), de a 9:306, 9:307 és 9:308 §-oknak megfelelően a felet helyreállítási kötelezettség terhelheti. Az Alapelvek Treitelre hivatkozik akkor, amikor a termination fogalmát úgy határozza meg, hogy nem kell teljesíteni a jövőbeni kötelezettségeket és visszautasítható a teljesítés elfogadása, de ha bármelyik fél részére tulajdont ruháztak át, vagy fizetést teljesítettek, akkor helyreállítási kötelezettség áll fenn.[188]

Az elállás így nem magyarázható kizárólag sem a jövőbeli, sem a visszaható hatály szabály alapján, éppúgy mint az egyes nemzeti jogok tekintetében. Nem tartom ezért indokoltnak, hogy a hagyományos elállási fogalomtól eltérően egy új fogalom, a szerződés megszüntetése kerüljön bevezetésre.

A 9:305 cikkhez fűzött kommentár *expressis verbis* kimondja, hogy az elállásnak nincs visszaható hatálya, azaz elengedi mindkét felet a kötelezettségeitől. Nem lenne megfelelő a szerződést felbontottnak tekinteni, mintha az létre sem jött volna. Először is a sérelmet szenvedett fél nem léphetne fel kártérítési igényvel (a 8:102 cikk úgy rendelkezik, hogy a fél más jog igénybevétele mellett jogosult kártérítést is követelni). Másodszor az megakadályozná a vitarendezési vagy más olyan szabályok érvényesülését, melyek alkalmazására nyilvánvalóan sor kerülne az elállás ellenére is. A visszaható hatály ellen szól az is, hogy ilyenkor a már megtörtént teljesítéseket vissza kellene adni, vagy értéküket helyre kellene állítani. Például ha egy vállalkozást 50 hétre bíznak meg azzal, hogy takarítsa egy cég irodáit, s az előbbi a 25. héten abbahagyja a munkát, és a cég ezért eláll a szerződéstől, a már kifizetett 24 heti munkadíjat az elállás nem érinti.[189]

A szolgáltatási, bérleti vagy más, időtartamukat tekintve tartós szerződések esetében az elállás általában mentesíti a feleket a jövőbeni teljesítés alól, míg az addigi teljesítéseket nem érinti. Ha a szerződést még azelőtt szüntetik meg, mielőtt bármelyik fél teljesített volna, egyiküknek sem kell teljesíteni.[190] Az Alapelvek ellentétben az egyes nemzeti jogokkal a tartós jogviszonyokra nem hozta létre külön jogintézményként a felmondást.

Bár az elállás főszabály szerint nem visszaható hatályú, vannak olyan esetek, amikor helyre kell állítani az elállás előtti szerződési állapotot. Az Alapelvek az elállás esetén csak akkor teszi lehetővé a helyreállítást, ha az egyik fél átruházott valamit a másikra, de nem kapta meg

az ígért ellenszolgáltatást cserébe. A 9:307 cikk szerint a fél visszakövetelheti annak a szolgáltatásnak az ellenértékeként átadott pénzüsszeget, amelyet nem kapott meg vagy jogosan visszautasított. Ez egyaránt alkalmazható adásvételi, munka és bérleti szerződésekre is. A 9:308 cikk szerint az a fél, aki olyan vagyontárgyat szolgáltatott, amely visszaadható, s amelyért ellenértéket vagy egyéb ellenszolgáltatást nem kapott, visszakövetelheti azt. A 9:309 cikk szerint pedig az a fél, aki vissza nem téríthető szolgáltatást nyújtott, amelyért nem kapott ellenértéket vagy egyéb ellenszolgáltatást, a nyújtott szolgáltatás értékének megfelelő ésszerű összeget követelhet vissza.[191] Ha pedig mindkét fél vett át valamilyen vagyontárgyat, akkor vissza kell azt adniuk.[192] A helyreállítási kötelezettség megkülönböztetése annak tartalma szerint - azaz, hogy vagyontárgy vagy pénz visszaszolgáltatására irányul - általában nem jellemző a nemzeti jogokban az angol jog kivételével.

Mindebből az következik, hogy az Alapelvek az elállást alapvetően a jövőre irányulóan szabályozza. Mindkét felet mentesíti a jövőre nézve teljesítési és a szolgáltatás elfogadására irányuló kötelezettsége alól, de a fent nevezett 3 esetben az ellenérték nélkül maradt szolgáltatásokat vissza kell téríteni, az bármelyik felet terhelheti és kölcsönös is lehet. Az Alapelvek megoldása leginkább az angol jogi szabályozást követi - korlátozott körben, de azért bizonyos mértékig elismeri a javak helyreállítását - azzal a kivétellel, hogy angol jog csak a sérelmet szenvedett fél oldalán, míg az Alapelvek mindkét fél oldalán.

6. A szerződésszegéshez kapcsolódó elállásra vonatkozó következtetésem

A szerződésszegéshez kapcsolódó elállás alapvető dogmatikai sajátosságai, az elállási jog működése, feltétele és hatálya tekintetében megállapítható, hogy a vizsgált nemzeti jogok helyenként jelentős eltéréseket mutatnak a nagyon hasonló szabályozási megoldásaikkal mellett.

Mindezek alapján arra a megállapításra jutottam, hogy nincs a szerződésszegéshez kapcsolódó elállásnak az elállástól különböző, sui generis összehasonlító jogi fogalma. Az elállási jog működését tekintve ugyanis megállapítható, hogy elállási jogát a fél nem minden nemzeti jogban gyakorolja kifejezett nyilatkozattal. Egyébként is, az elállási jog gyakorlására általában az egyes nemzeti jogban ugyanazok a szabályok vonatkoznak mind a jogszabályon, mind a szerződéses fenntartáson alapuló elállás esetében. Az, hogy az elállás feltétele jogszabályon alapul szerződéses fenntartás esetén, megint csak nem állja meg a helyét amiatt, hogy erre vonatkozóan az angol jogban esetjog ad iránymutatást. A fő dogmatikai sajátosságok közül az, hogy az elállás a felek szerződéses jogainak és kötelezettségeinek rendezésére irányul (az elállás hatályának kérdése), viszont nem kizárólag a szerződéses fenntartáshoz kapcsolódó elállás sajátossága, hanem a szerződéses fenntartáson alapuló elállásé is, ahogy ez Treitel fogalom-meghatározásából is kitűnik.

Így az elállási jog működése, az elállás feltétele és hatálya a szerződéses fenntartáshoz kapcsolódó elállásnak csak olyan dogmatikai sajátosságai, amelyekben az egyes részletszabályok szerződéses fenntartáshoz kapcsolódó elállás rendeltetése leginkább megnyilvánul, de az nem elegendő - az szerződéses fenntartáson alapuló elállástól elkülönülő - önálló fogalomalkotásra.

Az Alapelvekben kimunkált „egységes” jog bár sokszor követi a nemzeti jogokban leginkább markánsan megjelenő szabályozási koncepciókat, az alapvető nem-teljesítés jogintézményével a nemzeti jogokban nem ismert rendelkezést alakított ki. Hesselink az Alapelvek értékeinek elemzésekor találóan úgy fogalmaz: „Some choices made by the Lando Commission”.[193]

V. Elállás a közösségi jogban

Ebben a fejezetben a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogok rendszerét, azok inkoherens szabályozását és a jogintézmény dogmatikai jellemzőit mutatom be.

1. Az elállási jogok rendszere a közösségi irányelvekben

1.1. Az irányelvekben megjelenő fogyasztóvédelmi eszközök

A közösségi jogalkotó kétféle módon avatkozhat be a szerződési jog területén. Az irányelvi beavatkozás vagy egy adott szerződéstípust vagy gazdasági tevékenységet érint (pl. a fogyasztói hitelre vonatkozó irányelv), vagy a szerződéskötés valamely általános kérdését szabályozza, melynek tipikus példája a tisztességtelen szerződési kikötésekről szóló irányelv.

Az adott szerződéstípust vagy gazdasági tevékenységet érintő beavatkozás körébe tartozó irányelvek közös szabálya a fogyasztó számára biztosított elállási jog, az egyes irányelvekben pontosan meghatározott körülményekre és a fogyasztót megillető jogokra vonatkozó tájékoztatási kötelezettségre (pl. szerződés tárgya, illetve kölcsönös kötelezettségek tartalma), valamint a szerződések kötelező tartalmi elemeire vonatkozó szabályozás.[194]

A közösségi irányelvekben szabályozott elállási jog helyét az elállási jogok rendszerében „a fogyasztó védelmére rendelt más eszközökkel összhangban célszerű vizsgálni, ugyanis a védelem szintjei egymással összefüggő rendszert alkotva látják el a feladatukat.”[195] Az irányelvekben a védelem első foka a szolgáltató tájékoztatási kötelezettsége, ezt követi a fogyasztói szerződésekre vonatkozó kötelező tartalmi elemek meghatározása. Ezek elégtelensége esetén végső eszközként illeti meg a fogyasztót az elállás joga, illetve bizonyos mértékig az előző két védelmi eszköz kikényszerítését is segíti.[196]

Az elállási jog rendeltetését csak akkor töltheti be, ha megfelelő magas szintű védelmet tud biztosítani a fogyasztó számára. Az Európai Bíróság gyakorlatában az irányelvek párhuzamos alkalmazásával kapcsolatosan már az 1990-es évek elején merültek fel problémák, akkor épp a fogyasztó fogalmának értelmezése kapcsán, mivel annak tartalma irányelvenként eltérő volt.[197] Ez a probléma az elállási jog kapcsán is felmerült például a Travel Vac ügyben, ahol „a jogvita tárgya a fogyasztó elállási joga volt a felek között ingatlan időben megosztott használati jogának megszerzésére vonatkozó és egy sor más szolgáltatást tartalmazó szerződéstől.”[198] A Heininger-ügyben[199] a kérdés az volt, hogy a fogyasztót megilleti-e az elállás joga, melynek eldöntéséhez a házaló kereskedelemről és a fogyasztói hitelről szóló irányelvek egymáshoz való viszonyát kellett az Európai Bíróságnak értelmeznie.[200]

1.2. Az irányelvek legfőbb kritikája: az inkoherencia

A 2003-as közlemény leszögezi, hogy „az Európai Közösség hatályos szerződési joga inkoherens, mert hasonló tényállásokat eltérő módon ítéli meg anélkül, hogy a különbségeknek valódi indoka lenne. Előfordul, hogy ugyanarra tényállásra az egyes irányelvek más-más jogkövetkezményeket alkalmaznak.”[201] Példaként az egyes szerződési jogi tárgyú irányelvek elállásra vonatkozó eltérő szabályozását említik.[202]

A 2003-as közlemény szerint ezek: a 85/577/EGK irányelv az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről (továbbiakban: a házaló kereskedésről szóló irányelv); a 94/47/EK irányelv az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések meghatározott vonatkozásai tekintetében a fogyasztók védelméről (továbbiakban: a timesharing irányelv); a 97/7/EK irányelv a távollévők között kötött szerződések tekintetében a fogyasztók védelméről (továbbiakban: távollévők között kötött szerződésekről szóló irányelv) és a 2002/65/EK irányelv a távollévők között kötött pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződések esetén a fogyasztók védelméről (továbbiakban a távollévők között kötött pénzügyi szolgáltatásról szóló irányelv).

Ebből két dolog következik. Egyrészt az inkoherencia fogalma szerint a fent hivatkozott négy irányelvben a tényállások hasonlóak, de szabályozásuk mégis eltérő anélkül, hogy ennek valódi indoka lenne. Másrészt a fogyasztóvédelem tárgykörében hozott másik 3 irányelvben a fogyasztónak biztosított elállási jog szabályozása[203] nem inkoherens.

Elsőként az is indoklásra szorul, hogy miért alapul hasonló tényálláson az elállási jog a fent hivatkozott négy irányelvben, azaz milyen védelmi igény indokolja az elállási jog alkalmazását[204] és mihez kapcsolja az irányelv az elállás jogát.

1.3. A védelmi igény

A házaló kereskedelemről szóló irányelv indoklásában utal arra, hogy fogyasztót a kereskedő szerződéskötést kezdeményező ajánlata váratlanul éri, arra nincs felkészülve, és gyakran nem képes összehasonlítani az ajánlatban szereplő minőséget és árat más ajánlatokkal.[205]

A távollévők között kötött szerződéseknél a fogyasztónak a szerződés megkötése előtt nincs lehetősége arra, hogy ténylegesen megtekintse a megvásárolni kívánt árut vagy megismerje a szolgáltatás jellemzőit, illetve a távközlő eszközök használata nem vezethet a fogyasztók számára nyújtott információk csökkenéséhez.[206] A távollévők között kötött pénzügyi szolgáltatásról szóló irányelv indoklása utal arra, hogy az előbbi irányelv hatálya nem terjed ki a pénzügyi szolgáltatásokra, és a távközlő eszköz alkalmazása nem vezethet az ügyfél részére nyújtott szerződés indokolatlan korlátozásához.[207] A timesharing irányelv szerint a vásárló a lehető legteljesebb mértékben meg kell hogy ismerje a szerződés alapján őt megillető jogokat és terhelő kötelezettségeket, mivel a kérdéses ingatlan gyakran található olyan államban, és arra vonatkozhatnak olyan jogszabályok, amelyek a sajátjától eltérőek.[208]

A szerződési jog területén kidolgozott fogyasztóvédelmi célú irányelvek kialakulása olyan jogi megfontolásokra vezethető vissza mint a szabványszerződések gyakorisága és az új technológiák igénybevételével történő szerződéskötések (telefon, internet) rohamos fejlődése.[209]

1.4. Mihez kapcsolódik az elállási jog?

A távollévők között kötött és a pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződésekről szóló irányelvek esetében az elállási jog akkor illeti meg a fogyasztót, ha a vállalkozó tájékoztatási kötelezettségének nem tett eleget: az irányelvben meghatározott információkat nem bocsátotta a fogyasztó rendelkezésére (előzetes tájékoztatás), s azt írásban nem erősítette meg a szerződés végrehatása során kellő időben, különös tekintettel a 6. cikk szerinti elállási jog gyakorlásának feltételeire és eljárási szabályaira.[210] Az timesharing irányelv esetében akkor is, ha a szerződés kötelező tartalmi elemei hiányoznak.[211]

A házaló kereskedelemről szóló irányelv az elállási jogot nem az előbb említettekhez kapcsolja. A kereskedőnek csak az elállási jog gyakorlásáról kell a fogyasztót írásban tájékoztatnia. Az elállás alapja az, hogy a kereskedő meglepi ajánlatával a fogyasztót, kihasználja tudatlanságát, s mivel semmilyen tájékoztatási kötelezettség nem terheli, indokolt számára biztosítani, hogy a szerződést még egyszer átgondolhassa és megszerezhesse a szerződés tárgyához szükséges információkat.[212]

1.5. A fogyasztói hitelről szóló irányelv

A 2003-as Közlemény nem sorolta a fogyasztói hitelről szóló 87/102/EGK irányelvet az elállási jogot inkohereensen szabályozó irányelvek sorába.[213] Tény, hogy ez az irányelv nem ír elő kifejezetten elállásra nyitva álló lehetőséget, annak bevezetését közvetetten a tagállamokra bízta.[214]

Az irányelv indoklása utal arra, hogy a fogyasztóknak tájékoztatást kell kapniuk a hitelfelvételekről és a költségekről, valamint az őket érintő kötelezettségekről, mely információkat írásban meg is kell erősíteni. A 4. cikk (3) bekezdése szerint az írásba foglalt szerződésnek továbbá tartalmaznia kell a szerződés egyéb lényeges feltételeit, ezeket az irányelv melléklete példálózóan fel is sorolja. A fogyasztók fokozott védelme (új fogyasztói hitelfajták megjelenése, hitelszerződésben meghatározott feltételek hátrányosak lehetnek a fogyasztóra nézve), a szolgáltató tájékoztatási kötelezettsége és a fogyasztói szerződésekre vonatkozó kötelező tartalmi elemek meghatározása olyan elemek, amelyek jellemzőek az előző pontban ismertetett irányelvekre is.[215]

A szabályozás itt azért inkoherens, mert a hasonló tényállás ellenére nem ír elő kifejezetten elállási jogot. [216]

1.6. Irányelvek, amelyek esetében az inkoherencia kérdése nem merül fel

Annak vizsgálata is elengedhetetlen, hogy miért nem inkoherens a másik két irányelvben a fogyasztónak biztosított elállási jog szabályozása.

A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK irányelv szerint hibás teljesítés esetén a fogyasztó elállhat a szerződéstől (vagy árleszállítást kérhet), amennyiben a hiba kijavítása vagy kicserélése nem lehetséges vagy az aránytalan lenne.[217] Ez az irányelv a szerződésszegéshez kapcsolódó elállási jog harmonizációját szolgálja hibás teljesítés esetében.

A szervezett utazási formákról szóló 90/314/EGK irányelv általános információadási kötelezettséget ró az utazás szervezőjére vagy közvetítőjére, a fogyasztó elállási joga mégsem ehhez kapcsolódik. A 4. cikk (5) bekezdése szerint a szervezőnek (közvetítőnek) lehetővé kell tenni, hogy a fogyasztó elálljon a szerződéstől, amennyiben az indulás előtt kénytelen volt jelentősen megváltoztatni a szerződés valamelyik lényeges feltételét mint például az árat. A német jogirodalom ezt szerződésmódosításon alapuló elállási jognak nevezi. A fogyasztó védelmet az indokolja, hogy az ár vagy más lényeges körülmény megváltoztatásakor ezekre tekintettel a szerződés maga is megváltozik. Az elállási jog célja, hogy a fogyasztó ne kerüljön rosszabb helyzetbe mint amilyenben a szerződés megkötésekor volt.[218]

2. Az inkoherencia kérdése a közösségi irányelvek elállási jogában

Az irányelvek elállási jogra vonatkozó szabályozása inkoherensnek tekinthető az elnevezés, a dogmatikai besorolás, az elállási jog gyakorlása, az elállásra nyitva álló határidő, és az elállás következményei tekintetében.[219]

Az elállási jog különböző szabályozása az egyes irányelvekben még nem feltétlenül jelent inkoherenciát, mert a hasonló tényálláson alapuló irányelveknek lehet eltérő szabályozási célja. „A 2003-as közleményhez kapcsolódó szakirodalom szerint nem önmagában az eltérő szabályozási koncepciók léte jelent gondot, hanem az, ha a különbségeknek nincs valódi alapjuk.”[220]

A továbbiakban azt vizsgálom, hogy eltérő szabályozási koncepciók esetén mikor nincs a különbségeknek valódi alapja.

2.1. Az elállási jog gyakorlása

A házaló kereskedelemről szóló irányelv kivételével, mely szerint az elállási jog gyakorlása a nemzeti jogban előírt eljárás alapján kell hogy történjen, a többi irányelv előírja, hogy a fogyasztó köteles az elállásról értesíteni a szerződésben névvel és címmel feltüntetett személyt.[221]

2.2. Az elállásra nyitva álló határidő

Az elállásra nyitva álló határidő problémaköre az elállási jog gyakorlásának határidejét és a határidő számításának módját foglalja magába.

A házaló kereskedelemről és távollevők között kötött szerződésekről szóló irányelv szerint a fogyasztó hét munkanapon belül állhat el.[222] Az előbbi esetében a tagállamok döntenek arról, hogy a vasárnap és ünnepnap hozzászámítandó-e ehhez az időszakhoz. Az utóbbi esetében az irányelv kifejezetten munkanapról rendelkezik, s mivel a tagállamok a munkanap fogalmát eltérően definiálják, ez jelentős különbségekhez vezethet.[223]

A távollevők között kötött pénzügyi szolgáltatásokról szóló irányelv indokolása szerint az ilyen szerződések általában bonyolultabbak, és a racionális döntés meghozatala hosszabb időt vesz igénybe, erre tekintettel a fogyasztó 14 naptári napon belül állhat el a szerződéstől.[224] A timesharing irányelv erre 10 naptári napos határidőt ad, amennyiben a

10. nap munkaszüneti nap, úgy a határidő a soron következő munkanapon jár le. [225] A határidő rövidege miatt az irányelvet sok kritika érte, a Bizottság első javaslata egyébként 14 napos elállási határidőt tartalmazott.[226] A timesharing típusú szerződésekről is elmondható ugyanúgy mint a távollevők között kötött pénzügyi szolgáltatásokra irányuló szerződésekről, hogy azok bonyolultabbak, és a racionális döntés meghozatala hosszabb időt vesz igénybe, így indokolt lehetne a 14 napos határidő itt is.

A távollevők között kötött és pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződésekről szóló irányelvekben esetében az elállási jog gyakorlására nyitva álló határidő kezdete a szerződés megkötésének (vagy az áru átvételének) a napja, vagy az a nap, amikor a rendelkezésre bocsátott információkat megerősítették. Amennyiben a szolgáltató a tájékoztatási kötelezettségét nem teljesíti, a távol levők között kötött szerződések esetében a határidő jogvesztő, a fogyasztó 3 hónapig élhet e jogával, míg a pénzügyi szolgáltatások esetében a fogyasztót korlátlan elállási jog illeti meg.[227]

A házaló kereskedelemről szóló irányelv szerint az elállásra nyitva álló idő addig nem kezdődik el, amíg a tájékoztatás elmarad, az elállási jog tehát határozatlan idejű.[228] A timesharing irányelv a határidő kezdetét a szerződés, vagy egy kötelező érvényű előszerződés mindkét fél általi aláírásától számítja, de ha a szerződés nem tartalmazza az irányelv mellékletében meghatározott szerződési elemeket, a határidő 3 hónappal meghosszabbodik.[229]

Újvári szerint a pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződések esetében az arányossági kritérium miatt igencsak megkérdőjelezhető a korlátlan elállási jog annak következményeire tekintettel.[230] A Heiniger - ügyben azonban az Európai Bíróság kifejtette, hogy amennyiben a fogyasztó az elállás jogát nem tudja gyakorolni, mert arról nem tájékoztatták, akkor a jogbiztonság alapelve háttérbe kell hogy szoruljon, mert olyan jog korlátozása válik ezáltal kérdésessé, amelyet a fogyasztó a házaló kereskedelemről szóló irányelv alapján kifejezetten megkapott.[231]

2.3. Az elállás jogkövetkezményei

„A szerződéses jogviszonyt teljesítés nélkül megszüntetni gazdasági következményekkel is jár, ha a fogyasztó elállási jogával élt, a kérdés az, hogy ki és hogyan viseli az elállási jog költségeit”. [232]

A távollevők között kötött szerződésekről szóló irányelv az áruk visszaküldésének közvetlen költségéről rendelkezik,[233] a timesharingnél költség az, ami a szerződés megkötéséből és az ettől való elállásból adódik, valamint amely olyan alakszerű jogi eljárásokhoz kapcsolható, amelyeket az elállásra nyitva álló határidő előtt kellett végrehajtani.[234] Ez utóbbinál a vásárló nem kötelezhető semmilyen költség megtérítésére az 5. cikk (4) bekezdés szerint, ha az elállás jogát azért gyakorolja, mert a szerződés nem tartalmazta a mellékletben meghatározott információkat.

A házaló kereskedelemről szóló irányelv 7. cikke szerint az elállási jog gyakorlásának jogi következményeit a saját nemzeti jog rendelkezései szerint kell értelmezni, különösen a már leszállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ellenértékének visszafizetése, valamint a kézhez vett áruk visszaszolgáltatása vonatkozásában.[235] Az inkoherenca kérdése itt azért merülhet fel, mert a helyreállítás az egyes nemzeti jogok függvénye.

Az elállási jog gyakorlása szempontjából a költségek fizetése fékező hatással bír, és szankciónak is tekinthető ilyen értelemben. Különösen fontos ezért, hogy az irányelvek a költségek méltányos elosztását biztosítsák.[236]

Ha történt teljesítés, mint a pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződések esetében, a fogyasztó csak arra kötelezhető, hogy indokolatlan késedelem nélkül megfizesse a szolgáltató által a szerződésnek megfelelően, ténylegesen teljesített szolgáltatást. Ennek biztosítéka, hogy a szerződés teljesítése csak azt követően kezdődhet meg, ha a fogyasztó ahhoz

hozzájárult.[237] A jogkövetkezmény itt ugyanúgy működik, mint a szerződészegéshez kapcsolódó elállás esetében.

2.4. Az elnevezés

Az irányelvekben az elállási jogokra több kifejezés található: right of withdrawal, a right of cancellation és a right of renounce.

A kifejezések használatának inkohereciája leginkább az első, a házaló kereskedelemről szóló irányelvben jelentkezik: a right to renounce the effects of the undertaking (5. cikk), a right of cancellation (4. cikk), cancel the contract (3. cikk iii pont), right of renunciation (7. cikk). „A magyar fordításban használt terminológia sem egységes. Az indoklási rész 5. pontja elállás jogáról, a 6. pont mérlegelési időtartamról, a 3. cikk c) iii) pontja elállási jogról, felmondásról, 4. cikk elállás jogáról, 5. cikk 1. bekezdése kötelezettségvállalások visszavonásáról, 5. cikk 2. bekezdése felmondott szerződésről, 7. cikk pedig ismét elállásról rendelkezik.”[238]

A right of withdrawal kifejezés szerepel a távollévők között szerződésekről,[239] a távollévők között kötött pénzügyi szolgáltatásokról[240] szóló irányelvekben és a timesharing-irányelvben[241], így azok terminológiája egységesnek mondható.[242]

A timesharing-irányelv úgy rendelkezik, hogy biztosítani kell a fogyasztó számára egy olyan jogot (right of cancellation) is, hogy ha a szerződés nem tartalmazza az irányelv mellékletében meghatározott minimum tartalmi elemeket, melyek között szerepel az elállási jogról való tájékoztatás is, akkor felmondhassa a szerződést. Ebben az esetben az elállásra nyitva álló határidő kezdetétől 3 hónapig gyakorolhatja e jogát a vásárló, s amennyiben a hiányzó tartalmi elemeket pótolják, ennek időpontjától kezdődik az elállásra nyitva álló 10 napos határidő.[243] Az irányelv a right of withdrawal és a right of cancellation-ra vonatkozó különbségtételt következetesen alkalmazza.[244] Ugyanígy következetes a különbségtétel a francia szövegben a de résiliation et de rétractation, és a holland szövegben a terugtrekking en verbreking kifejezésekkel. A magyar fordítás következetesen elállással fordítja mind a két kifejezést, a német nyelvű szövegben is a zurücktreten szerepel mind a két kifejezés helyén.

A jogszabály által előírt szerződési tartalom megsértése a szerződés érvénytelenségének szankcióját vonja maga után.[245] Ebből az következne, hogy a közösségi jogalkotó e két jogot azért illette eltérő elnevezéssel, mert az egyik elállási jogot biztosít, a másik a szerződés érvénytelenségének szankciója. Ezt a feltevést megcáfolja az 5. cikk azon rendelkezése, mely szerint az érvénytelen szerződésekre vonatkozó nemzeti jogszabályokban foglalt lehetőségeken kívül a vásárlónak joga legyen e két elállási jogosultsággal élni.

A fogyasztót megillető - a 3 hónapon belül gyakorolható - második típusú elállási jogosultság lehet a szerződés felmondásának joga vagy a fogyasztóvédelmi elállási jog éppúgy.

2.5. Dogmatikai besorolás

A jogirodalom szerint nem egészen világos az, hogy „a visszalépéshez való jog” szerződéstől való elállásként értelmezendő, vagyis egy érvényes szerződés jön létre, amelyből a feleknek jogaik és kötelezettségeik származnak, vagy pedig a visszalépési jog a szerződés hatályba lépését akadályozza meg.[246]

Benachhio különbséget tesz az elállás joga, illetve a szerződés hatályba lépésének felfüggesztése között. Az elállás esetében a szerződés már a megkötésének pillanatától kiváltja a hozzá fűződő joghatásokat. A szerződés hatályba lépésének felfüggesztésénél a megkötött szerződéshez fűződő joghatások csak a megfontolásra adott határidő elteltével állnak be.[247] Ha Benachhio álláspontját fogadjuk el, akkor a szerződés a felfüggesztő feltétel miatt érvényes, de nem hatályos.

Újvári Edit szerint a timesharing-irányelv esetén abból a rendelkezésből, hogy a szerződés teljesítését, fizetést követelni nem lehet, arra lehet következtetni, hogy a szerződéses jogok és kötelezettségek, így a szerződés sem jön létre az elállásra nyitva álló határidő alatt.[248]

Nagy Éva szerint az ún. cooling-off periódus alatt a szerződés annak megkötésétől kezdve érvényes, hatályos és kötelezettségeket keletkeztet, amit az is bizonyít, hogy ez idő alatt a teljesítés lehetséges.[249] Ez alól kivétel a timesharing-irányelv, mely szerint az elállásra nyitva álló határidőn belül a vásárlótól a 6. cikk értelmében a szerződés teljesítését, fizetést követelni nem lehet. Ennek oka, hogy míg a többi irányelv esetében a teljesítésre azonnal kerül sor, pl. az áru átadásával, a szolgáltatás nyújtásával, addig az ingatlan időben osztott használati jogának gyakorlása esetében a jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésével zárul le a teljesítés.

A visszalépéshez való jog tehát a szerződéstől avló elállásként értelmezendő. Ezek a jogirodalomban megjelenő dogmatikai bizonytalanságok is jelzik, hogy az irányelvekben szabályozott elállási jog nehezen illeszkedik a hagyományos dogmatikai szerződési jogi rendszerbe.

3. A közösségi irányelvekben alkalmazott elállási jog dogmatikai jellemzője

3.1. A fogyasztót megillető elállási jog és a culpa in contrahendo

A német jogirodalomban Canaris szerint a kitanítási kötelezettséghez kötődő elállási jog viszontkeresetként szolgál a culpa in contrahendo alapján.[250] E pontban ennek alátámasztására keresek érveket.

A culpa in contrahendo-nak klasszikus irodalma van a német jogban.[251] A szerződéses tárgyalások során fennálló kötelezettségek vétkes megszegése - mint például a másik fél testi épségének, tulajdonának megóvása, felvilágosítási kötelezettség vagy a tárgyalások felelősségteljes folytatása - miatt a fél culpa in contrahendo alapján vonható felelősségre. Ez a jogintézmény olyan jogi konstrukció, amely a szerződéskötést megelőző szférára is kiterjeszti a szerződés hatását, a tárgyalás során bekövetkező kötelezettségszegéseket is szerződési eszközökkel szankcionálja.[252]

A felvilágosítási kötelezettség csak azokra a körülményekre vonatkozik, amelyek csak az egyik fél számára ismertek, és amelyekről tudja vagy tudnia kellene, hogy a másik fél számára ismeretlenek, és jelentőséggel bírnak, annak terjedelme a körülményektől függően eltérő lehet.[253] A közösségi irányelvekben az elállási jog a vállalkozó tájékoztatási kötelezettségéhez kapcsolódik, szankcionálja annak nem teljesítését (kivétel: házaló kereskedelemről szóló irányelv). A vállalkozót tájékoztatási kötelezettség terheli a szerződés megkötését megelőző időszakra, mégpedig azért, mert a fogyasztó nincs abban a helyzetben, hogy e tájékoztatás nélkül megértse és átlassa a szerződést. A közösségi irányelvek esetében is arról van szó, hogy kiterjed a szerződés hatása a szerződéskötést megelőző szférára, és a kötelezettségszegéseket szerződési eszközökkel, elállással szankcionálják.

A culpa in contrahendo-t a német jogban vizsgáló Izsó Krisztina szerint a felvilágosítási kötelezettség megszegésekor létrejön a szerződés, de az egyik fél számára nem megfelelő tartalommal. Ha sérelmet szenvedett fél az elhallgatott információ birtokában egyáltalán nem kötötte volna meg a szerződést, az eredeti állapot helyre lehet állítani. A fogyasztói szerződések esetében ha a teljesítésre sor került, az elállási jog itt is az eredeti állapot helyreállításával rendezi a felek szerződéses viszonyát.

A culpa in contrahendo jogintézményéhez hasonlóan itt is kérdés az, hogy mi a felelősség alapja. Jhering volt az első, aki a culpa in contrahendo tanának szükségességével kapcsolatosan kifejtette az érveit: „a szerződéses jogviszony során tanúsítandó gondossági kötelezettség a már létező és a kialakulóban lévő szerződéses kapcsolatokra egyaránt vonatkozik, megszegése mindkét esetben szerződésből fakadó kártérítési kötelezettséget von maga után.” A felelősség megalapozásában alapvetően méltányossági szempontok vezérelték.[254]

Az irányelvekben szabályozott elállási jogoknál a tájékoztatási kötelezettségek nem teljesítése (illetve különösen a házaló kereskedelemről szóló irányelvben felmerülő védelmi igény okán) miatt ha vétkesség nem is, de annak lehelete fennáll. A fogyasztó és a vállalkozó (kereskedő) nem egyenrangú felek szerződési pozíciójukat tekintve. Erre jó példa az, hogy a szerződéses ajánlatot a fogyasztó olyan helyzetben kapja, amikor elszigetelt, így nem rendelkezik információkkal a kínált termékkel vagy szolgáltatással kapcsolatban,[255] vagy nincs lehetősége arra, hogy ténylegesen megtekintse a megvásárolni kívánt árut vagy megismerje a szolgáltatás jellemzőit. [256] Ezek a szerződések gyakran bonyolultak, hosszú időtartamig állnak fenn, és jelentős pénzügyi megterheléssel járnak.[257]

Itt tehát nem a méltányosság, hanem a fogyasztóvédelmi jog sajátossága, az Európai Közösség fogyasztóvédelmi politikája alapozza meg a szankciót. A fogyasztók magas szintű védelmének biztosítása és a szerződő felek egyensúlyi helyzetének javítása érdekében indokolt beavatkozni ezekbe a jogviszonyokba és a fogyasztó számára elállási jogot biztosítani.

Az, hogy a közösségi irányelvekben alkalmazott elállási jog hagyományos szerződési jogi dogmatikai fogalmakkal értelmezhető a culpa in contrahendo alapján, igazolja azt, hogy fogyasztóvédelmi sajátosságai ellenére az elállási jogok e típusa a szerződésszegéshez is köthető. Ez is alátámasztja azt, hogy az irányelvekben szabályozott elállási jogok jogdogmatikailag a szerződésszegéshez kapcsolódó elállási joghoz köthetők.

3.2. Elállási jogok rendszere?

A közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogok nem alkotnak egységes dogmatikai rendszert.

Az 1999/44 irányelv a szerződésszegéshez kapcsolódó elállás harmonizációját szolgálja, s a tagállamok ennek megfelelően hajtották végre a harmonizációt. A 90/314/EGK irányelv bár általános információadási kötelezettséget ró az utazás szervezőjére vagy közvetítőjére, a fogyasztó elállási joga itt a szerződésmódosításhoz kapcsolódik. Ez a típus egymagában áll, átültetni csak a nemzeti jogok utazási szerződésekre vonatkozó rendelkezései közé lehet.

A közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogok közül csak a fent bemutatott inkoherens szabályozásuk rendelkeznek egységes dogmatikai jellemzőkkel, ideértve a fogyasztói hitelről szóló 87/102/EGK irányelvben megjelenő elállási jogot is, hiszen itt a fogyasztó elállási joga a vállalkozó tájékoztatási kötelezettségéhez kapcsolódik. Így a hagyományos szerződési jogi dogmatikába való illeszkedés kérdése is itt merül fel hangsúlyosan.

A kérdés az, hogy ezen irányelvek átültetésekor nem lehetséges-e a „szétszórt szabályozás” helyett egységes rendelkezéseket kialakítani.

VI. A közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogok átültetése a nemzeti jogokba

A fogyasztóvédelmi magánjog mint rendszertani probléma lényege az, hogy a fogyasztóvédelem magánjogi, közigazgatási vagy épp büntetőjogi jellegű szabályai nehezen illeszkednek a klasszikus polgári jogi elvekre épülő törvénykönyvekbe. A törvényhozók amennyire csak lehet, meg kívánják őrizni a szerződési szabadság, a pacta sunt servanda, a szerződéses normák diszpozitív jellegét a kódexekben. A fogyasztóvédelmi tárgyú normák kodifikációs megoldását tovább nehezítette a közösségi irányelvek átültetésének kötelezettsége.[258]

A francia fogyasztóvédelmi kódex, a Code de la consommation[259] meglehetősen különböző, részben igazgatási, részben magánjogi szabályokat, törvényi és rendeleti szintű normákat, illetve nemzeti és a közösségi irányelveket átültető szabályokat is

tartalmaz.[260] Az Egyesült Királyság jogában egyenként, külön törvényekbe foglalva vették át a fogyasztóvédelmi irányelveket, még akkor is, amikor már létezett az adott tárgykörben fogyasztóvédelmi törvény, mely számos párhuzamos szabályozást eredményezett.[261]

A Holland Polgári Törvénykönyv kodifikációja során figyelembe vették a fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvek jó részét. A kódexbe építették nemcsak a törvénykönyv lezárását megelőzően kibocsátott irányelvek rendelkezéseit, hanem a kódex hatályba lépését követően megjelent irányelvek legtöbb szabályát is megelőlegezték.[262]A magyar jogban az egyes fogyasztóvédelmi irányelveket külön törvényekbe vagy kormányrendeletekbe ültették át.[263]

1. A német jogalkotó szabályozási megoldása

A német jogirodalom állásfoglalása szerint a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogoknak „az átláthatatlan, gyakran egymásnak ellentmondó sokasága miatt felmerült az igény a jogi szabályozás egyszerűsítése, átláthatóvá tételére, melyet elsősorban deregulációval, a töredezett jelleg megszüntetésével, szisztematikus rendszer kialakításával lehet megvalósítani.[264]

A Widerrufsrecht jogintézménye már a kötelmi jog reformjua előtt is létezett. A távollevők között kötött szerződésekről szóló 97/7/EK irányelv átültetésével került be a BGB-be a szerződéses fenntartáson alapuló elállás fejezetébe (§§ 346-361).[265] A BGB kötelmi jogi reformjának egyik célja volt a közösségi irányelvek és a nemzeti szerződési jog viszonyának rendezése. Így a BGB-ben nyertek elhelyezést a következő irányelvek: a házaló kereskedelemről, a távollevők között szerződésekről szóló irányelv, valamint a timesharing irányelv.[266]

A német törvényhozó a kötelmi jog reformmal mind jogtechnikailag, mind jogdogmatikailag újraszabályozta a közösségi irányelvekben szereplő elállási jogokat. A Widerrufsrecht szabályait külön címben helyezte el a jogszabályon és szerződéses fenntartáson alapuló elállás után.

A Widerrufsrecht más dogmatikai tartalmat is kapott a klasszikus értelemben vett elálláshoz képest. A jogalkotó sajátos törvényen alapuló elállási jogként (ein besonders ausgestaltetes gesetzliches Rücktrittrechts) definiálta.[267] Ez alapján a fogyasztónak joga van a szabályszerű tájékoztatásra (a BGB szövegében a Belehrung szó szerepel, ami kitanítást jelen), a vállalkozónak ki kell tanítania a fogyasztót az elállási jog gyakorlásának jogkövetkezményeiről.[268] A fogyasztót olyan szerződési kötöttségektől védi, amelyeket elsietett, amelybe alapos mérlegelés nélkül pro és kontra bocsátkozott. A pacta sunt servanda elv áttörésének alapja az a szituáció, amelyben a szerződés megvalósul (házaló kereskedelem, távol levők között kötött szerződések), vagy gyakran a nehezen átlátható szerződési tárgy (timesharing).[269]

A német törvényhozó az elállási jog gyakorlására vonatkozó, indokolatlanul eltérő módon szabályozott határidőre egységes rendelkezéseket állapított meg.[270] A 355. § szerint[271] a fogyasztó minden indoklás nélkül szöveges formában (akár email vagy fax formájában) vagy az áru visszaküldésével két héten belül elállhat a szerződéstől, erről a vállalkozót értesíteni köteles. Az elállásra nyitva álló határidő akkor kezdődik, amikor a fogyasztót elállási jogáról az alkalmazott kommunikációs eszköz adta feltételeknek megfelelően pontos tájékoztatást kapott, amely tartalmazza annak a személynek a nevét és címét, akihez a nyilatkozatot intézni kell. Az elállási jog a szerződés megkötését követően 6 hónap elteltével megszűnik. A törvénykönyv arra az esetre, ha a tájékoztatási kötelezettségnek nem tettek eleget, egységesen hat hónapos határidőt állapít meg.[272]

A jogkövetkezmények tekintetében a 357. § értelmében arra a jogszabályon alapuló elállási jog szabályai megfelelően alkalmazandók, ha a törvény mást nem rendel. A kommentár szerint a mindkét fél részéről teljesített szolgáltatásokat vissza kell adni.[273]

A német jogalkotó szabályozási megoldása egyszerűbbé, átláthatóbbá tette a közösségi irányelvekben megjelenő elállási jogokra vonatkozó rendelkezéseket. A közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogot sajátos jogszabályon alapuló elállási jogként kodifikálta, a hagyományos szerződési jogi dogmatikába illesztette, a törvényen alapuló elállási joghoz kapcsolta, de mind a szabályozás sajátosságaival, mind az intézmény elnevezésével el is választotta attól.

2. A szerződésszegéshez kapcsolódó elállás és a közösségi irányelvekben megjelenő elállási jog viszonya

Benacchio szerint a közösségi fogyasztóvédelmi jog erőteljesen behatolt a tagállamok magánjogába és ezzel „feldúlta az európai polgári törvénykönyvek rendjét.”[274]

A Bizottság 2003-as Közleménye szerint „a nemzeti jogszabályok szétrendezéséhez vezethet, ha az egyes absztrakt fogalmakat csak az adott irányelv fényében lehet értelmezni. A tagállamok ezen értelmezés alapján arra kényszerülhetnek, hogy a közösségi jogi szabály átültetésekor felhasználják, de a nemzeti jogrendszerben már ismert általános fogalom korábbi meghatározását módosítaniuk kell annak érdekében, hogy az általános fogalom konkrét jelentése megfeleljen a vonatkozó irányelvnek.” [275]

A nemzeti jogalkotóknak a fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvek átültetésekor azzal kellett szembesülniük, hogy a közösségi irányelvekben biztosított elállási jog rendeltetése más mint a klasszikus értelemben vett elállási jogé. A szerződésszegéshez kapcsolódó elállási jog egyes dogmatikai jellemzői igazak a közösségi irányelvekben megjelenő elállási jogokra is: a fél elállási jogát nyilatkozattal gyakorolhatja, felek felszámolják a szerződéses jogviszonyt, s mindkettő kivételes jogkövetkezmény kell hogy legyen.

Fontos különbség azonban, hogy a klasszikus értelemben vett elállási jognál az elállás joga a teljesítés kérdésével függ össze, a szerződésszegéshez kapcsolódik és annak feltétele a szerződésszegés súlyossága vagy a póthatáridő eredménytelen letelte. A közösségi irányelveknél az elállás feltétele olyan kötelezettségszegés, amely a szerződéses tárgyalások folyamán jön létre. Az elállást a félnek nem kell indokolnia, a kötelezettségszegés súlyosságának nincs jelentősége.

Az irányelvekben a fogyasztóvédelmi célokat szolgáló elállási jogra az angol szövegben withdrawal, a németben a zurücktreten kifejezés található, melyek jelentése nem is elállás szó szerint, hanem inkább visszalépés. A francia droit de rétractation[276] és a holland herroepingrecht [277] kifejezések jelentése pedig visszavonás. Ez a fogalomválasztás jobban kifejezi a jogintézmény azon sajátosságát, hogy a fogyasztó számára biztosított cooling-off periódus miatt e szerződések kötőereje gyengébb, a pacta sunt servanda nem érvényesül úgy, ahogy az rendeltetését betölti a nemzeti szerződési jogok klasszikus dogmatikai rendszerében.

Mindezek alapján a magyar jogalkotó számára is megfontolandó lenne az, hogy a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jogot új jogintézményi fogalommal illesse, visszalépési vagy visszavonási jogként definiálja.

VII. Összegzés

Bydlinski rámutat arra, hogy „idegen testként viselkedik a közösségi irányelvek elállási joga a nemzeti jogok klasszikus magánjogi dogmatikai rendszerében, és hogy egyre szükségesebb (és nehezebb) összekötni a jogintézményt a magánjog – valamint a szerződési jog - általános tanaival.”[278]

Erre tekintettel indokolt az irányelvekben szereplő elállási jogot mind jogtechnikailag, mind jogdogmatikailag elválasztani a klasszikus értelemben vett elállási jogoktól, és egy sui generis

szabályozást teremteni számára, de egyben össze is kötni a hagyományos szerződési dogmatikai rendszerrel, ahogy tette ezt a német jogalkotó.

A harmonizált és az Alapelvekben kimunkált jog viszonyának problémakörében meghatározó az, hogy a nemzeti szerződési jogokból építkező Alapelvek a kötelmi jog általános szabályait öleli fel, de nem tartalmaz különös rendelkezéseket a fogyasztói szerződésekre, mert az Alapelvek bevezető sorai szerint azokra megfelelőbb szabályozást nyújt a közösségi jog és az egyes nemzeti jogok.[279] Ebből az következik, hogy az Alapelvek bevezető rendelkezéseiben egyrészt hidat teremtett a nemzeti jogok és az Alapelvek rendelkezései között, másrészt elhatárolta a fogyasztóvédelem és a kötelmi jog általános szabályait egymástól.

A harmonizált és az Alapelvekben kimunkált egységes jog viszonya azonban nem határozható meg ilyen egyoldalúan, hiszen az Alapelvek létrehozóit az a szándék vezérelte, hogy olyan jogi szabályozási kereteket fektessenek le, amelyek nemcsak a nemzeti törvényhozások, hanem a Közösség intézményei számára is mintául szolgálnak.[280]

Jan Smith rámutat arra, hogy az Alapelveket nem vették figyelembe az új irányelvek megalkotása során, melyre példa a fogyasztói adásvétel egyes kérdéseiről és a kapcsolódó jótállásról szóló 1999/44 EK irányelv. A nem-teljesítés esetén a fogyasztónak először a teljesítéshez való jogát kell érvényesítenie, s csak aztán követelheti a vételár csökkentését és az elállást. Az Alapelvek – amely már jóval az irányelv kibocsátása előtt megjelent (1995) - 8:108 cikke szerint azonban hitelező szabadon választhat a jogkövetkezmények közül. Az Alapelvek a keretszabály szerepét így nem tudja betölteni.[281] A kötelmi jog általános részét felölelő Alapelvek tehát mégis útmutatóul kell hogy szolgáljon a közösségi fogyasztóvédelmi jog kialakítása során?

A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK irányelv esetében mindenképp, hiszen az a szerződésszegéshez kapcsolódó elállás harmonizációját szolgálja. Így e ponton mégis sajátosan összefonódik az Alapelvek egységes európai magánjogot létrehozó célkitűzése és az Európai Közösség harmonizációs politikája.

Ez a törekvés látszólag kibontakozni a Bizottság egy 2002-ben kiadott - 2002-2006 közötti fogyasztói politikával foglalkozó – közleményéből.[282] A dokumentum szerint a „fogyasztói jog, a fogyasztói szerződések integráns részét képezik az európai szerződési jognak, ezért a fogyasztói szerződések szabályait az európai szerződési jog elveivel összhangban kell kiépíteni.”[283] Az Európai Bizottság 2003-as Közleménye szerint pedig „egy átfogó szerződési jogi rendszer kiépítéséhez a hivatalos jogalkotás termékei mellé átmenetileg egy közös elvi keretrendszert kellene kidolgozni, amely a meglévő közösségi vívmányok alkalmazhatóságát kiszámíthatóvá, koherenssé teszi.”[284] A közös elvi keretrendszer alapelveket és alapvető fogalmakat tartalmazna. A közös terminológiát az Európai Szerződési Jogi Alapelvek és az azzal párhuzamosan zajló egyéb szerződési jogi tárgyú kutatások felhasználásával alakítanák ki. A közös elvi keretrendszer egyik célja az, hogy „a hatályos szerződési jogi tárgyú irányelvek módosítása, illetve újabb szektorális szabályok elfogadása során ez a keretrendszer képezhetné azt az alapot, amelyre a meglévő és a jövőbeli normák koherensebb és zártabb rendszere felépíthető. Másrészt az elvi keretrendszer a tagállamok szerződési jogának nagyobb fokú harmonizációját szolgálná.”[285]

Álláspontom szerint a közös elvi keretrendszer létrehozására irányuló törekvéseket másképp kell értékelnünk a közösségi irányelvekben szabályozott elállási jog és másképp például a szerződési jogi tárgyú irányelvekben szintén megjelenő „szerződés” vagy „kár” fogalma tekintetében. Míg az utóbbiaknál kívánatos lenne, hogy ne kettőződjenek meg a jogintézmények, azaz ne legyen eltérő a fogalmuk, jogintézményi rendeltetésük a szerződési

jogi tárgyú irányelvekben illetve a nemzeti szerződési jogokban. A közösségi irányelvekben szabályozott elállási jog esetében azonban arról van szó, hogy a közösségi jogalkotó egy új jogintézményt hozott létre. A nemzeti szerződési jogokban hagyományosan jelen levő, azaz a szerződészegésen és a szerződéses fenntartáson alapuló elállási jog mellé egy harmadik típusú elállási jog alakult ki a közösségi jogi szabályozás nyomán. Ez utóbbi erősen fogyasztóvédelmi jellegű sajátosságai miatt önálló jogintézményi kereteket igényel.

Mindezek alapján a német jogalkotónak a kötelmi jogot érintő reformja például szolgálhat más tagállamok számára, hiszen megoldást talált arra az a problémára, hogy hogyan lehet a szerződési jogi tárgyú közösségi irányelvek jogintézményeit összekötni a nemzeti szerződési jogok általános tanaival.

Azt azonban az Európai Közösség jövőbeli jogharmonizációs politikája és az egységes európai szerződési jog megteremtésére vonatkozó politikája határozza meg, hogy a harmonizált elállási jog és az Alapelvekben szabályozott elállás milyen közös úton halad tovább a nemzeti szerződési jogok rendszerében.

Felhasznált irodalom

1. Könyvek

Magyar nyelvű

1. Asztalos László: A polgári jogi szankció. Akadémiai Kiadó, Budapest 1966
2. A Polgári Törvénykönyv Magyarázata 1. (szerk.-lektor: Gellért György) KJK-KERSZÖV Jogi és üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001
3. Benacchio, Giannantonio: Az Európai Közösségek Magánjoga (ford.: Földi András, Csizmazia Norbert), Osiris Kiadó Budapest, 2003
4. Kovács Zsuzsanna –Pusztai Zsuzsanna: Francia magyar jogi szótár. Kiadó: Kovács Zsuzsanna, Budapest, 2001
5. Szladits Károly: Magyar magánjog, Harmadik kötet, Kötelmi jog általános része, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941
6. Magyar – Angol - Magyar Jogi Szakszótár, KJK-KERSZÖV jogi és Üzleti kiadó Kft. Budapest, 2003
7. Európai Közösségi jogi elemek a magyar magán- és kereskedelmi jogban (szerk.: Vékás Lajos) KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001

Angol nyelvű

1. Principles of European Contract Law Parts I and II, Combined and Revised, Prepared by The Commission of European contract Law, Chairman: Professor Ole Lando, Edited by Ole Lando and Hugh Beale, Published by Kluwer Law International, 2000
2. M. W. Hesselink, G. J. P. de Vries: Principles of European Contract Law, Kluwer Law International Deventer, 2001
3. The Principles of European Contract Law and Dutch law: a commentary. (szerk: Bush, Danny -Hondius, Ewoud – van Koosten, Hugo) Ars Aequi Libri, Kluwer Law International, The Hague 2002
4. Ole Lando: Non- Performance (Breach) of Contract In: Towards a European Civil Code (szerk: Arthur Hartkamp, Martijn Hesselink, Ewoud Hondius, Carla Joustra, Edgar du Perron) Second revised and expanded edition. Ars Aequi Libri – Nijmegen, Kluwer Law International The Hague/London/Boston, 1998. 333-347. old.
5. Carla Joustra: Consumer Law In: Towards a European Civil Code (szerk: Arthur Hartkamp, Martijn Hesselink, Ewoud Hondius, Carla Joustra, Edgar du Perron) Second revised and expanded edition. Ars Aequi Libri – Nijmegen, Kluwer Law International The Hague/London/Boston, 1998. 133-148. old.
6. Hugh Beale: Remedies: Termination In: Towards a European Civil Code (szerk: Arthur Hartkamp, Martijn Hesselink, Ewoud Hondius, Carla Joustra, Edgar du Perron) Second

revised and expanded edition. *Ars Aequi Libri* – Nijmegen, Kluwer Law International The Hague/London/Boston, 1998. 348-359. old.

7. Treitel, G. H.: *An Outline of the Law of Contract* Second Edition, Butterworths & Co. LTD. London 1979
8. Treitel, G.H.: *The Law of Contract*, Eight Edition, Sweet & Maxwell London, 1991
9. Treitel, G. H.: *Remedies for Breach of Contract A Comparative Account*. Clarendon Press Oxford, 1991

Német nyelvű

1. Zweigert, Konrad - Kötz, Hein: *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts*, 3., neubearbeitete Auflage, Tübingen 1996
2. Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch. Band 7, 61., neuarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck München 2002
3. Palandt Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. 61. Auflage, Verlag C.H. Beck München, 2002

2. Tanulmányok

1. Kecskés László - Nemessányi Zoltán: A magánjog egységesítésének folyamata Európában. In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből* (szerk.: Nemessányi Zoltán) Krónika Kiadó Pécs, 2004
2. Nagy Éva – Nemessányi Zoltán: A Leitner ügy lehetséges következményei: Rendszertani értelmezés vagy teljes harmonizáció. In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből* (szerk.: Nemessányi Zoltán) Krónika Kiadó Pécs, 2004
3. Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán: Az Európai Bizottság 2003-as célkitűzése: koherensebb európai szerződési jog In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből* (szerk.: Nemessányi Zoltán). Krónika Kiadó Pécs, 2004
4. Nagy Éva: Az európai szerződési jog egységesítésének problémái. In: *Tanulmányok az Európai magánjog köréből* (szerk.: Nemessányi Zoltán) Krónika Kiadó Pécs, 2004
5. Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog. In: *Tanulmányok az Európai magánjog köréből* (szerk.: Nemessányi Zoltán) Krónika Kiadó Pécs 2004
6. Nagy Éva: A fogyasztói irányelvek együttes alkalmazásának problémái: a Heininger ügy In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből* (szerk.: Nemessányi Zoltán) Krónika Kiadó Pécs 2004
7. Izsó Krisztina: *Culpa in contrahendo* a szerződéskötést megelőző jogviszony deliktuális vagy kontraktuális jellegének problémája. In: *Jogi Tanulmányok* (szerk.: Harmathy Attila), Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam –és Jogtudományi Kar, Budapest, Felelős Kiadó: Harmathy Attila, 1998

3. Folyóiratcikkek

Magyar nyelvű

1. Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. ford: Dr. Szeibert Orsolya In: *Európai Jog*. (főszerk.: Kecskés László), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2002. 1. sz. melléklet
2. Osztovcics András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jogi Alapelvekről. In: *Európai Jog* (főszerk.: Kecskés László), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2002. 1. sz.
3. Herpai Annamária: A szerződési jogi harmonizáció körül zajló vita az Európai Unióban. In: *Magyar Jog* (főszerk.: Németh János), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2003. 6. sz.
4. Jan Smits: Néhány kritikai észrevétel az Európai Szerződési Jog Alapelveinek használatával kapcsolatban (ford.: Dr. Pokorny Gabriella). In: *Európai Jog*. (főszerk.: Kecskés László), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2002. 1. sz.
5. Ole Lando: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei (ford.: Dr. Szablics Imre). In: *Európai Jog*, (főszerk.: Kecskés László), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2002. 1. sz.

6. Vékás Lajos: Polgári jogunk európai hátteréről. In: Európai Jog (főszerk.: Kecskés László) HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2003. 6. sz.
7. Újvári Edit: Az elállási jogok rendszere az európai fogyasztóvédelmi irányelvekben. Kézirat. 2004

Angol nyelvű

1. Studenmayer, Dirk: The Directive on the Sale of Goods and Associated Guarantees – a Milestone in the European consumer and Private Law. In: European Review of Private Law 2000. 4. Kluwer law International Printed in Netherlands, 547-564. old.
2. European Review of Private Law. Special double issue on the Implementation of the Directive on the Sale of Consumer Goods and Associated Guarantees (edited: Hondius, E: H. – Storme, M.L.), Kluwer Law International, Volume 9 No. 2 and No. 3, 2001

4. Joganyagok

4.1. Jogszabályok

1. 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
2. A 2002. évi XXXVI. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításairól
3. Bürgerliches Gesetzbuch 54., überarbeitete Auflage (Stand: 1. September 2003) Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003
4. Das Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts vom 26.11. 2001 (BGBl. I S 3138)
5. Code Civil (szerk.: André Lucas) 23. Kiadás Litec Groupe LexisNexis Éditions du Juris Classeur 141, rue de javel – 75015 Paris, 2004
6. Burgerlijk Wetboek Hivatkozás: elektronikus formában: <http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=00334002/session=025332347599608/action=java-script-result/javascript=yes> 2004. 11.12.

Irányelvek

1. Az Európai Parlament és a Tanács 1999. május 25-i 1999/44/EK irányelve a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól
2. A Tanács 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelve a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről;
3. A Tanács 1990. június 13-i 90/314/EGK irányelve a szervezett utazási formákról;
4. A Tanács 1985. december 20-i 85/577/EGK irányelve az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről;
5. A Tanács 1986. december 22-i 87/102/EGK irányelve a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről, módosítva a 90/88/EGK és 98/7/EK irányelvekkel;
6. Az Európai Parlament és a Tanács 1997. május 20-i 97/7/EK irányelve a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről;
7. Az Európai Parlament és a Tanács 1994. október 26-i 94/47/EK irányelve az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről.;
8. Az Európai Parlament és a Tanács 2002. szeptember 23-i 2002/65/EK irányelve a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról.

4.2. Bírósági határozatok

Angol jog

1. Photo production Ltd. v. Securicor Transport Ltd. [1980] A.C. 827, 844
2. Kwei Tek Chao v. British Traders Ltd. [1954] 2 Q.B. 459, 480.
3. Chanter v. Hopkins (1838) 4. M. & W. 399.
4. Fibrosa Spolka Akcyjna v. Fairbairn, Lawson , Combe Barbour Ltd. [1943] A.C.

Francia jog

1. Paris, 30 avr. 1947: D 1947, 400. – V. en ce sens Cass. 2e civ., 12 mars 1954; D. 1954, 363
2. Cass. Com., 26 avr. 1977: Bull. IV: n. 118, p.101.- Cass 1re civ., 23 janv. 2001: JCP 2001, IV, 1482; Contracts, conc., consom. 2001, 69, note Leveneur; Bull. I, n. 7. p.4. – Cass 1re civ., 9 mai 2001: Defrénois 2002, 39, note Dagorne –Labbe
3. Cass. 3e civ., 4 juin 1986 ; RTD civ. 1987, 318. obs. Mestre
4. Cass. 1re civ., 25 nov. 1986: Bull. I. n. 279, p. 96.
5. Cass. req., 3 mai 1937: DH. 1937, 364
6. Cass. Civ., 3. nov. 1948: D. 1949, 53.
7. Cass. 1re civ., 7. juin 1995: JCP 96, II, 22581, note Francon; D. 1995, 494; Bull, I. n. 244, p. 171.
8. Cass. Civ., 8 juill. 1936: DH 1936, 554
9. Civ. 19. 10. 1931, D. H. 1931, 537
10. Civ 27 November 1950, B. I. no 237, p. 182.

Német jog

1. RG 90, 330, BGH 73, 354

Magyar jog

1. LB Pfv. V. 22249/1994. – BH '995/8. sz. 460.

Közösségi jog

1. C-481/99, Georg und Helga Heiningler v Bayerische Hypo und Vereinsbank Ag, 2001, 12. 13

4.3. Kapcsolódó joganyagok

Magyar nyelvű

1. Gazdasági Kollégium. 16. sz. állásfoglalása
2. CompLex CD Jogtár - Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 305. §-hoz szerkesztette: Dr. Pongrácz Eszter KJK – Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Lezárva: 2004. augusztus 31.

Angol nyelvű

1. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on european contract law. 11.07.2001 COM(2001) 398 final. OJ C p. 1-57
2. Communication from the Commission to the European Parliament and The Council. A more coherent european contract law. An action plan. Brussels, 12.2.2003. COM (2003) 68 final. OJ C 63. 15.3.2003. p. 1-44

[1] A dolgozat lezárásának ideje: 2005. április 25.

[2] Vékás Lajos: Polgári jogunk európai háttéréről. In: Európai Jog (főszerk.: Kecskés László), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2003. 6. sz. 3. old.

[3] Kecskés László - Nemessányi Zoltán: A magánjog egységesítésének folyamata Európában. In: Tanulmányok az európai magánjog köréből (szerk.: Nemessányi Zoltán), Krónika Kiadó Pécs, 2004. 37. old.

[4] Vékás Lajos: Polgári jogunk európai háttéréről i.m. 3. old. mj.: Először a tágabb értelemben vett magánjog perifériáin (társasági jog, az iparjogvédelem, szerzői jog) került sor a rendeletek mellett az irányelvi jogharmonizációra. Lásd: Vékás Lajos: i.m. 3. old.

[5] Vékás Lajos: i.m. 4. old.

[6] Ole Lando: Az Európai Szerződési jog Alapelvei. (ford.: Szablics Imre), In: Európai Jog, 2002. 1. szám 5. old.

[7] Herpai Annamária: A szerződési jogi jogharmonizáció körül zajló vita az Európai Unióban. In: Magyar Jog (főszerk.: Németh János), 2003. 6. szám 357. old. mj.: a probléma tekintetében a jogtudomány azonos álláspontot képvisel, lásd például: Kötz, Hein: Nutzen,

Kosten –Methoden, Ziele. *Rechtszeitschrift* 50(1986) 1-18. old. lásd részletesebben: Vékás Lajos: Polgári jogunk európai háttéréről i.m. 19. számú lábjegyzet 13. old.

[8] J. Basedow: The renaissance of uniform law: European contract law and its components. 18 *Legal Studies*, 1998 121. és 133. o. Idézi: Herpai Annamária: A szerződési jogi harmonizáció...i.m. 357. old.

[9] Ole Lando: Az Európai Szerződési jog Alapelvei i.m. 5. old.

[10] Kecskés László: A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben. *Történeti Vázlat*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004. Előszó, 13. old.

[11] Részletesebben lásd: Kecskés László - Nemessányi Zoltán i.m. 39-52. old. és Benacchio, Giannantonio: Az Európai Közösségek Magánjoga. Osiris Kiadó Budapest, 2003. 137-146. old.

[12] Vékás Lajos: Polgári jogunk európai háttéréről i.m. 4. old.

[13] a kifejezést használja: Herpai Annamária: Magánjogi magánharmonizációs vállalkozások és a közös jogi kultúra jövője Európában. In: *Magyar Jog* 2004. évi 3. szám 181. old.

[14] Tilmann, W.: Zweiter Kodifikationsbeschluss des Europäischen Parlaments. In: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 1995. 42. old., Nagy Éva: Törekvések az európai szerződési jog egységesítésére. *Jogi Tanulmányok* 2000. Budapest, 2001. 206. old. Hivatkozva: Kecskés László - Nemessányi Zoltán i.m. 40. old.

[15] Ebben az évben a koppenhágai Business School tudományos nemzetközi konferenciát rendezett az EEC Draft Convention on the Law applicable to Contractual and Noncontractual Obligations tervezetéről. Ole Lando professzor így emlékszik vissza erre: „A Tivoli Gardensban vacsoráztunk. Mellettem Dr. Winfried Hauschild, a Bizottság belső piacért felelős általános igazgatóságának osztályvezetője ült, aki szintén részt vett az egyezmény tervezetét megszövegező szakértői csoport munkájában. Egyetértettünk abban, hogy a jogválasztás szabályai nem lesznek elegendőek ahhoz, hogy az integrált európai piacon jogegységet hozzanak létre, mert az egységes anyagi jogi szabályok útján érhető el. Dr. Hauschild ekkor fogalmazta meg azt, hogy szükség van egy európai kötelmi jogi törvénykönyvre.” Idézi: *Principles of European Contract Law Parts I and II*. (szerk.: Ole Lando - Hugh Beale), Kluwer Law International, 2000. XI. o.

[16] Az 1922-ben született Ole Lando a jog és közgazdaságtudományok doktora, számos egyetem díszdoktora, 1962-től 1992-ig Copenhagen Business School nemzetközi és összehasonlító kereskedelmi jogi professzora, a nemzetközi kereskedelmi és szerződési jog szakértője, 1982-től az Európai Szerződési Jogi Bizottság elnöke. Lásd: Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai. A jogegységesítés útjai és újabb állomásai. Budapest, 2004. 48. old. Idézi: Kecskés László - Nemessányi Zoltán i.m. 11. old.

[17] Ole Lando: Az Európai Szerződési jog Alapelvei. In: *Európai Jog*, 2002. 1. szám 5. old.

[18] Ole Lando: i.m. és Joint Response of the Commission on European Contract Law and the the Study Group on a European Civil Code, para. 26-27. Hivatkozva: Herpai Annamária: A szerződési jogi harmonizáció...i.m. 364. old. 26-os lj.

[19] *Principles of European Contract Law Parts I and II*. (szerk.: Ole Lando - Hugh Beale), Kluwer Law International, 2000. XI. o. Az I. rész 1995-re, annak bővített és módosított kiadása 1999-re, a III. rész 2003-ra készült el.

[20] I. fejezet: Általános rendelkezések, II. fejezet: A szerződés megkötése, III. fejezet: A képviselők meghatalmazása, IV. fejezet: Az érvényesség, V. fejezet: Az értelmezés, VI. fejezet: A tartalom és joghatások, VII. fejezet: Teljesítés, VIII. fejezet: Nem-teljesítés és az általános jogkövetkezmények, IX. fejezet: A nem-teljesítés különös jogkövetkezményei Lásd: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. (ford.: Dr. Szeibert Orsolya), In: *Európai Jog*, 2002. 1. sz. melléklet

[21] Vékás Lajos: i.m. 4. old.

[22] Európai Szerződési Jogi Elvek. Lásd: Nagy Éva: Az európai szerződési jog egységesítésének problémái. In: Tanulmányok az Európai magánjog köréből 83. old.; Európai Szerződési Alapelvek. Lásd: Hugh Beale: Szerződési Jog és európai integráció Professor Beale előadása a Magyar Tudományos Akadémián. (ford.: Kocsis-Kupper Zsuzsanna), In: Európai Jog, 2003./1. sz. 7. old.; Európai Szerződési Jogi Alapelvek. Lásd: Osztovics András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jogi Alapelvekről. In: Európai Jog, 2002./1. sz. 3-4. old.; Európai Alapelvek. Lásd: Jan Smith: Néhány kritikai észrevétel az Európai szerződési Jog Alapelveinek használatával kapcsolatban. (ford.: Pokorny Gabriella), In: Európai Jog, 2002. 1. sz. 17. old.; Európai Szerződési Jog Alapelvei. Lásd: Ole Lando: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei i.m. mj.: Gyakran csak Az Alapelvek fordítást használják. Az is előfordul, hogy egy tanulmányon, cikken belül a fordítók maguk is következtelenül, hol egyik, hol másik fordítást használják. Lásd Hugh Beale: Szerződési Jog és európai integráció i.m., Ole Lando: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei i.m., Jan Smith: Néhány kritikai észrevétel...i.m.

[23] Osztovics András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jogi Alapelvekről. In: Európai Jog, 2002./1. sz. 4. old.

[24] Az irányelvek hivatkozását lásd: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on european contract law. 11.07.2001 COM(2001) 398 final. OJ C p. 5., (továbbiakban 2001-es közlemény). Az irányelvek magyar nyelvű szövege az Európai Unió közösségi jogi internetes adatbázisán alapszik itt is, és a továbbiakban is (a fordítás még nem végleges). Lásd:<http://www2.datanet.hu/im/DatabaseSearch.html> 2004. 10.29.: Az Európai Parlament és a Tanács 1999. május 25-i 1999/44/EK irányelve a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól, a Tanács 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelve a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről; a Tanács 1990. június 13-i 90/314/EGK irányelve a szervezett utazási formákról; a Tanács 1985. december 20-i 85/577/EGK irányelve az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről; a Tanács 1986. december 22-i 87/102/EGK irányelve a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről, módosítva a 90/88/EGK és 98/7/EK irányelvekkel; az Európai Parlament és a Tanács 1997. május 20-i 97/7/EK irányelve a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről; az Európai Parlament és a Tanács 1994. október 26-i 94/47/EK irányelve az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről. A 2001-es Közlemény óta egy újabb irányelvet hoztak: az Európai Parlament és a Tanács 2002. szeptember 23-i 2002/65/EK irányelve a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról.

[25] A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelvben a fogyasztót megillető elállási jogra vonatkozóan nincs szabályozás.

[26] 2001-es Közlemény i.m. 5-6. old.

[27] Communication from the Commission to the European Parliament and The Council. A more coherent european contract law. An action plan. Brussels, 12.2.2003. COM (2003) 68 final. OJ C 63. 15.3.2003. p. 1-44 (Továbbiakban: 2003-as közlemény)

[28] Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Az Európai Bizottság 2003-as célkitűzése: koherensebb európai szerződési jog. In: Tanulmányok az Európai magánjog köréből 97. old.

[29] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog. In: Tanulmányok az Európai magánjog köréből 123. old.

[30] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account. Clarendon Press Oxford, 1991. 318-409. old. mj.: Treitel összehasonlító jogi munkájában az elállást

számos aspektus tekintetében vizsgálja a német (helyenként az osztrák és a svájci jog) és a francia jog, valamint a common law, a CISG és az ULIS tekintetében.

[31] Asztalos László: A polgári jogi szankció. Akadémiai Kiadó, Budapest 1966. 347. old.

[32] Asztalos László i.m. 345. old.

[33] Görög Frigyes: A kötelmi ügylet megszüntetése. In: Szladits Károly: Magyar magánjog, Harmadik kötet, Kötelmi jog általános része, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 560. old.

[34] A fogyasztói adásvétel egyes kérdéseiről és a kapcsolódó jótállásról szóló 1999/44 EK irányelv közösségi szinten minimumszabályozást nyújt. A fogyasztók és hivatásos kereskedők közötti ingó adásvétel tekintetében szabályozza a hibás teljesítés egyes vonatkozásait.

[35] a kifejezés származik: Nagy Éva: i. m. 130. old.

[36] Nagy Éva: i. m. 124. old.

[37] Nagy Éva: i. m. 128. old.

[38] Nagy Éva: i. m. 139. old.

[39] Nagy Éva: i. m. 124. old.

[40] P. Heck: Verhandlungen des Einundzwanzigsten Deutschen Juristentags, (1891) 181. old. Idézi: Kalls, S.-Lurger, B.: Rücktrittsrechte, Wien 2001. 36. old. Hivatkozva: Nagy Éva: i. m. 125. old. A német jog fejlődését részletesebben lásd ugyanitt.

[41] Lásd pl.: G. Graf: Vertargstypischer Verbraucherschutz, Aicher –Holoubek (szerk.): Der Schutz von Verbtucherinteressen, Wien, 2000. 162. old., hasonlóan Kalls-Lurger i.m. 21. old., vagy C-W Canaris: Wandlungen des Schuldvertragsrecht, Acp. 2000. 344. old. Hivatkozva: Nagy Éva: i. m. 140. old.

[42] Das Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts vom 26. 11. 2001 (BGBl. I S 3138) ist am 1. 1. 2002 in Kraft aufgetreten.

[43] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. 4) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch. 61. Auflage, Verlag C.H. Beck München, 2002. 220. old.

[44] a módszer megalapozása: Zweigert, Konrad - Kötz, Hein: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts, 3., neubearbeitete Auflage, Tübingen, 1996

[45] Zweigert - Kötz: i. m. 33. old.

[46] Asztalos László: i.m. 347. old.

[47] Treitel a Remedies for Breach of Contract című munkájában az elállást a következő szempontok alapján vizsgálja: az elállási jog működése (The Machinery of Termination) , az elállás jogalapja – a hiba súlyossága (The Grounds of Termination – Seriousness of Default), az elállás lehetősége (The Option to Terminate), az elállás hatálya (The Effects of Termination), Az elállás jogának korlátozása (Restrictions on the Right to Terminate) és hasonló jogkövetkezmények (Analogous Remedies).

[48] Zweigert – Kötz: i. m. 40-41. old.

[49] Az Alapelvekhez fűzött kommentárokból, jegyzetekben a common lawra, a német, az osztrák, a holland, a francia, az olasz, a görög, a spanyol, a portugál jogokra és az északi jogcsaládra (dán, svéd, finn jog) történik hivatkozás, esetenként az Unidroit Alapelvekre és a Bécsi Vételi Egyezményre is.

[50] Principles of European Contract Law i.m. xxv. old.

[51] Osztovics András: Bevezető gondolatok...i.m. 3. old.

[52] The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary. (Bush, Danny -Hondius, Ewoud – van Koosten, Hugo), Ars Aequi Libri, Kluwer Law International, The Hague 2002. 16. és 19. old.

[53] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i. m 321-322. old.

[54] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 318-320. old.

- [55] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 310., 319-320. old.
- [56] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 318. old.
- [57] A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I. (szerk.-lektor: Gellért György) KJK-KERSZÖV Jogi és üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2001. 1035. old.
- [58] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 321. old. vö. Heinrichs, Helmut: In: Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch. Band 7, 61., neuarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck München, 2002. 89. old.
- [59] Részletesen lásd: Einleitung zum Ergänzungsband. In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch. i.m. 3. old
- [60] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. 1), 3) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch. i.m. 219. old.
- [61] Kwei Tek Chao v. British Traders Ltd. [1954] 2 Q.B. 459, 480. Hivatkozva: Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 320. old.
- [62] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 320. old.
- [63] Treitel, G. H.: An Outline of the Law of Contract. Second Edition, Butterworths & Co. LTD. London 1979. 285. old. vö. Treitel, G. H.: The Law of Contract, Eight Edition, Sweet & Maxwell London, 1991. 660. old.
- [64] Photo Production Ltd. v. Securicor Transport Ltd. [1980] A.C. 827, 844 Hivatkozva: Treitel: Law of Contract i. m. 660. old
- [65] Treitel G. H.: Law of Contract i. m. 660-661. old.
- [66] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 320. old.
- [67] A szerző ezúttal szeretne köszönetet mondani a hollandiai Tilburgi Egyetem Jogi karának Polgári Jogi Tanszékén oktató Machteld W. de Hoon egyetemi docensnek, hogy munkájában segítette.
- [68] Principles of European Contract Law i.m. 411. old.
- [69] M. W. Hesselink, G. J. P. de Vries: Principles of European Contract Law, Kluwer Law International Deventer, 2001 és The Principles of European Contract Law and Dutch law: a commentary. (szerk: Bush, Danny -Hondius, Ewoud – van Koosten, Hugo) Ars Aequi Libri, Kluwer Law International, The Hague, 2002
- [70] elektronikus formában: <http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=00334-002/session=025332347599608/action=javascript-result/javascript=yes> 2004. 11.12.
- [71] Code Civil (szerk.: André Lucas), 23. Kiadás, Litec Groupe LexisNexis Éditions du Juris Classeur 141, rue de javel – 75015 Paris, 2004
- [72] Kovács Zsuzsanna –Pusztai Zsuzsanna: Francia magyar jogi szótár Kiadó. Kovács Zsuzsanna, Budapest, 2001. 53. old.
- [73] vö. Treitel i.m. és Zweigert-Kötz: i. m. 494. old. Az 1184. cikk a szerződések és megegyezéseken alapuló/szerinti kötelezettségek (feltételes jogügylet) cím alatt Az egyes kötelezettségek fejezetében a De la condition résolutoire részben található meg.
- [74] „La partie envers laquelle l'engagement n'a point été exécuté, a le choix ou de forcer l'autre à l'exécution de la convention lorsqu'elle est possible, ou d'en demander la résolution avec dommages et intérêts.”
- [75] Cass. Civ., 8 juill. 1936: DH 1936, 554 Lásd: Code Civile 1184. cikk 21. ponthoz fűzött kommentár 701. old.
- [76] Az angol szövegben a right to terminate the contract kifejezés található, a magyar nyelvű fordításban a szerződés megszüntetéséhez való jog szerepel. Lásd: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. (ford.: Szeibert Orsolya) i.m. 16. old.
- [77] Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. (ford.: Szeibert Orsolya) i.m. 16. old.

- [78] Principles of European Contract Law i.m. 360. old.
- [79] Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. (ford: Szeibert Orsolya) i.m. 16. old.
- [80] Principles of European Contract Law i.m. 419. old.
- [81] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 383. old.
- [82] Principles of European Contract Law i.m. 428. old.
- [83] A magyar jogi dogmatikát tekintve a szerződés megszüntetése mint kifejezés a megszüntető szerződéshez köthető, mely esetben kétoldalú nyilatkozattal szűnik meg a szerződés a jövőre nézve. Asztalos álláspontja szerint „a megszüntető szerződés mint a felek jogviszonyt megszüntető nyilatkozata, a szerződési akaratok egybehangzása folytán szankcióként nem jelentkezik, s a jogviszony szankcióssá átalakulásának sem lehet alapja. Szankcióként jelentkezhet ellenben az egyoldalú szerződés-megszüntetés két formája: a felmondás és az elállás.” Ezek alapján a szerződés megszüntetése fordítás dogmatikailag nem helyes, a szerződésszegés objektív szankciója az elállás (felmondás) lehet csak.
- [84] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. 349. § In: Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 434. old. és Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. 349. § 1) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 224. old.
- [85] Enneccerus, L. – Lehmann, H.: Recht der Schuldverhältnisse, 15 th ed. 1958. Idézi: Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 327-328. old.
- [86] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 132., 328. old.
- [87] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 328. old.
- [88] Ilyen volt pl a positive Vertragsverletzung (teljesítési gondossági kötelezettség megszegése, melyre a késedelem szabályai alkalmazandók); vagy ha a szolgáltatás még teljesíthető lenne, de az adós kijelenti, hogy nem fog teljesíteni; ha a késedelem miatt elveszett a hitelező teljesítéshez fűződő érdeke (326. cikk (2) bekezdés) vagy a fix határidővel kötött ügyletek esete. Lásd: Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract 329-330. old. vö. hatályos szabályozás: A határidő tűzése nélkülözhető, ha a kötelezett véglegesen megtagadta a teljesítést, ha az ügyletet fix határidővel kötötték vagy bizonyos körülmények miatt azonnali elállásra van lehetőség. Lásd: Heinrichs, Helmut: In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch. i. m. 212. old.
- [89] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 334 -337. old.
- [90] The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary i.m. 371-372. old.
- [91] BW 6:267 cikke Hivatkozva: The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary i.m. 371-372. old.
- [92] Principles of European Contract Law i.m. 367. old.
- [93] Code Civil i. m. 1184. cikk 699-700. old.
- [94] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 331-332. old.
- [95] Civ. 19. 10. 1931, D. H. 1931, 537 Idézi: Zweigert – Kötz: 496. old.
- [96] Cass. Com., 26 avr. 1977: Bull. IV: n. 118, p.101.- Cass Ire civ., 23 janv. 2001: JCP 2001, IV, 1482; Contracts, conc., consom. 2001, 69, note Leveneur; Bull. I, n. 7. p.4. – Cass Ire civ., 9 mai 2001: Defrénois 2002, 39, note Dagorne –Labbe Lásd: Code Civil 1184. cikkhez fűzött kommentár 4. pont 700. old.
- [97] Zweigert - Kötz i. m. 494. old.
- [98] Vö. Paris 18. 4. 1912, S. 1915 2. 66; Req. 4. 1. 1927, S. 1927. 1. 188. Idézi: Zweigert – Kötz: 496. old.
- [99] Ha a felek a szerződésbe nem foglaltak kifejezetten felbontó feltételt, a szerződés nem bontható fel automatikusan, hanem arról a bíróságnak kell döntenie. Lásd: Cass. req., 3 mai 1937: DH. 1937, 364 Lásd: Code Civil 1184. cikk 17. ponthoz fűzött kommentár 702. old.

- [100] Kovács Zsuzsanna –Pusztai Zsuzsanna: Francia magyar jogi szótár i.m. 53. old. és 255. old
- [101] Az elállás “bírói útja” alól még két kivétel van. Az egyik a fix határidővel kötött adásvételi szerződés vagy más mozgatható dolgok vételi szerződése (Code Civil 1657. cikk), a másik a bírói gyakorlatban alakult ki a munkavállalói kötelezettségek súlyos megszegése kapcsán: a munkáltató elbocsáthatta az alkalmazottat a bíróság előzetes döntése nélkül a saját kockázatára. Ezt később más szerződésekre is alkalmazták. Idézi: Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 331-332. old.
- [102] Zweigert - Kötz i. m. 496. old. és Hugh Beale: Remedies:Termination i.m. 351.old.
- [103] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 325. old.
- [104] Paris, 30 avr. 1947: D 1947, 400. – V. en ce sens Cass. 2e civ., 12 mars 1954; D. 1954, 363 Lásd: Code Civil 1184. cikk 17. ponthoz fűzött kommentár 702. old.
- [105] Cass. 3e civ., 4 juin 1986 ; RTD civ. 1987, 318. obs. Mestre Lásd: Code Civil 1184. cikk 17. ponthoz fűzött kommentár 702. old.
- [106] Cass. 1re civ., 25 nov. 1986: Bull. I. n. 279, p. 96. Code Civil 1184. cikk 17. ponthoz fűzött kommentár 702. old.
- [107] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 323-324. old.
- [108] GK. 16. sz. állásfoglalás (GEH 29. old.) Hivatkozva: A Polgári Törvénykönyv Magyarázata i.m. 1035. old.
- [109] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 323-324. old.
- [110] Principles of European Contract Law i.m. 414-415. old.
- [111] Principles of European Contract Law i.m. 361. old. vö. A vásárló árszállítást kérhet, vagy elállhat a szerződéstől a BGB 461.§-a alapján. Lásd: Stefan Grundmann: European sales law – reform and adoption of international models in German sales law. In: European Review of Private Law (edited: Hondius, E: H. – Storme, M.L.), Kluwer Law International, Volume 9 No. 2 and No. 3, 2001. 239-258. old. vö.
- [112] E szavatossági jogok egyike nagyon hasonló az elálláshoz. Lásd: Treitel: Remedies for Breach of Contract i.m. 340. old. vö. Andrea Pinna: La Transposition en droit francais. In: European Review of Private Law i.m. 197-221. old.
- [113] A Ptk. korábbi szabályozása szerint az elállás jogával akkor élhetett a jogosult, ha a teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt, azaz ha a hiba egyáltalán nem volt javítható, ha a kötelezett a hiba kijavítását nem vállalta, vagy ha rövid idő alatt és a jogosult érdekeinek sérelme, illetőleg értékcsökkenés nélkül nem volt javítható. E felsorolás az érdekmúlás leggyakrabban előforduló eseteire utalva a különösen szó használata miatt példázó jellegű.
- [114] A Sale of Goods Act 13-15. §-a szerint hibás teljesítés esetén a fél kártérítést követelhet, vagy visszautasíthatja az árut és elállhat a szerződéstől. Minden szerződésszegés feljogosítja a felet az elállásra. Lásd: Stephen Watterson: Consumer Sales Directive 1999/44 and the impact on English law. In: European Review of Private Law i.m. 197-221. old.
- [115] BW 7:21 cikke szerint a vásárlót megillető jogok: teljesítés követelése, kijavítás, kicserélés. E jogok gyakorlásától függetlenül igénybe vehető az elállás a 7:22 cikk szerint. Lásd: Ewoud Hondius – Harriët Schelhaas: In conformity with the Consumer Sales Directive? Some remarks on transposition into Dutch Law. In: European Review of Private Law i.m. 327-336. old.
- [116] Lásd részletesebben: European Review of Private Law. Volume 9 No. 2 and No. 3, 2001
- [117] Lásd részletesebben: Vékás Lajos: Európai Közösségi fogyasztóvédelmi magánjog. In: Európai Közösségi jogi elemek a magyar magánjogban-és a kereskedelmi jogban (szerk: Vékás Lajos) KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft Budapest, 2001. és European Review of Private Law. Volume 9 No. 2 and No. 3, 2001
- [118] Palandt’sche Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 434., 436. old.

- [119] Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 438. old.
- [120] 280. § II. „wenn die teilweise Erfüllung für ihn kein Interesse hat” Lásd: Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 389. old.
- [121] 286. § II. „Hat die Leistung infolge des Verzuges für den gläubiger kein Interesse” Lásd: Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 389. old.
- [122] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 356. old
- [123] Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch Gesetzbuches i.m. 213-214., 224. old.
- [124] Bürgerliches Gesetzbuch 54., überarbeitete Auflage (Stand: 1. September 2003), Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. 71. old.
- [125] Zweigert-Kötz: i.m. 501. old.
- [126] vö. Principles of European Contract Law i.m. 361. old.
- [127] További esetek: ha a másik fél nem teljesítette a kötelezettségét, vagy ha felek a szerződésükbe egy kötelezettség nem teljesítését kimentési okként belefoglalták. Lásd részletesebben: Treitel, G. H.: An Outline...i.m. 282-283. old.
- [128] Treitel, G. H.: An Outline...i.m. 279. old. és 282. old.
- [129] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 347-348. old.
- [130] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 348., 352. old
- [131] Chanter v. Hopkins (1838) 4. M. & W. 399. Hivatkozva: Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 353. old.
- [132] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 353-354. old
- [133] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract 357-359. old.
- [134] BW 6:74 cikke Lásd: M. W. Hesselink, G. J. P. de Vries: Principles of European Contract Law. Kluwer Law International Deventer, 2001.
- [135] The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary i.m. 327. old.
- [136] The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary i.m. 365. old.
- [137] Parlementaire Geschiedenis Boek 6, p. 258. Idézi: The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary i.m. 327. old. és The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary i.m. 330. old.
- [138] Lásd például 24 November 1995, Nederlandse Jurisprudentie 1996, 160 (Tromp/Regency), 27 November 1998, Nederlandse Jurisprudentie 1999, 197,5 March 1999, Nederlandse Jurisprudentie 1999, 444, 22 October 1999, Nederlandse Jurisprudentie 2000, 208 and 4 February 2000, Rechtspraak van de Week 2000, 44. Hivatkozva: Hesselink: i.m. 231-es lábjegyzet
- [139] például FB. Bakels, Ontbinding van wederkerige overeenkomsten, diss. Leiden 1993, p. 260 ff and T. Hartlief, Ontbinding, diss. Groningen 1993, p. 183 részletesebben hivatkozva: Hesselink i.m. 232-es lábjegyzet
- [140] A másodlagos szerepet visszautasította a következő ítéletekben: 24 November 1995, Nederlandse Jurisprudentie 1996, 160 (Tromp/Regency) and 4 February 2000, Rechtspraak van de Week 2000, 44; az arányosság követelményét visszautasítottá a következő ítéletben: 22 October 1999, Nederlandse Jurisprudentie 2000, 208. Hivatkozva: Hesselink: i. m. 233-as lábjegyzet
- [141] Ole Lando: Non- Performance (Breach) of Contract In: Towards a European Civil Code (szerk: Arthur Hartkamp, Martijn Hesselink, Ewoud Hondius, Carla Joustra, Edgar du Perron) Second revised and expanded edition Ars Aequi Libri – Nijmegen, Kluwer Law International The Hague/London/Boston, 1998. 341. old.
- [142] A lehetetlenülés esetét az ún. kockázati elmélet alapján ítélik meg, a hibás teljesítés szavatossági jogokat keletkeztet. Lásd: Treitel: Remedies for Breach of Contract i.m. 340. old.

- [143] Treitel: Remedies for Breach of Contract i.m. 323 old.
- [144] Civ 27 November 1950, B. I. no 237, p. 182. Hivatkozsa: Hugh Beale: Remedies: Termination In: Towards a European Civil Code (szerk.: Arthur Hartkamp, Martijn Hesselink, Ewoud Hondius, Carla Joustra, Edgar du Perron) Second revised and expanded edition Ars Aequi Libri – Nijmegen, Kluwer Law International The Hague/London/Boston, 1998. 352. old.
- [145] Zweigert – Kötz: i. m. 494. old. és Treitel: Remedies for Breach of Contract i.m. 323. old.
- [146] Treitel, G.H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 321, 323. old.
- [147] Zweigert – Kötz: i.m. 496. old
- [148] A Polgári Törvénykönyv Magyarázata i.m. 960. old.
- [149] A Polgári Törvénykönyv Magyarázata i.m. 1035. old.
- [150] A Polgári Törvénykönyv Magyarázata i.m. 967. old. lásd például: BH 1995. 466., BH 2000. 9.
- [151] LB Pfv. V. 22249/1994. – BH '995/8. sz. 460. Hivatkozsa: A Polgári Törvénykönyv Magyarázata i. m. 967. old. Lásd még BH. 1994. 90.
- [152] CompLex CD Jogtár - Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 306. §-hoz szerkesztette: Dr. Pongrácz Eszter KJK – Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Lezárva: 2004. augusztus 31.
- [153] Principles of European Contract Law i.m. 376-377. old.
- [154] Principles of European Contract Law i.m. 360. old.
- [155] Principles of European Contract Law i.m. 409. old.
- [156] Principles of European Contract Law i.m. 364. old.
- [157] Principles of European Contract Law i.m. 410. old.
- [158] Principles of European Contract Law i. m. 426. old.
- [159] Leser: Der Rücktritt vom Vertrag (1973) 171-172. és Larenz, K: Lehrbuch des Schuldrechts I: Allgemeiner Teil, 14th edition (1987) 404. old. Hivatkozsa: Treitel: Remedies for Breach of Contract i.m. 382. old.
- [160] Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract i.m. 345. old.
- [161] „Hat sich eine Vertragspartei vertraglich den Rücktritt vorbehalten oder steht ihr ein gesetzliches Rücktrittrechts zu, so sind im Falle des Rücktritts die empfangenen Leistungen zurückzugewähren und die gezogene Nutzungen herauszugeben.”
- [162] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. Einführung 2) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 219. old.
- [163] Münchener Komemntar II § 326 Hivatkozsa: Treitel, G. H.: Remedies for Breach of Contract 327-328. old.
- [164] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. 346. § 3) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt, Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 221. old
- [165] RG 90, 330, BGH 73, 354 Hivatkozsa: Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 438. old. vö. Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. Einführung 5) In: Palandt'sche Ergänzungsband zum Kommentar des Bürgerliches Gesetzbuches i.m. 220. old.
- [166] Treitel: An outline...i.m 303. old. vö. Treitel: Law of Contract i. m. 747-748. old.
- [167] Treitel: An outline...i.m 303. old. vö. Treitel: Law of Contract i. m. 747. old.
- [168] Treitel: Law of Contract i. m. 926. old. vö. Treitel: An outline...i.m. 367. old.
- [169] Fibrosa Spolka Akcyjna v. Fairbairn, Lawson , Combe Barbour Ltd. [1943] A.C. 32, 48 Hivatkozsa: Treitel: Law of Contract i. m. 386. old.
- [170] Zweigert-Kötz: i.m. 501. old.

- [171] Treitel: Remedies for Breach of Contract 384. old. mj.: Ezt a szabályozási megoldást nem fejti ki Treitel.
- [172] Lásd: *Parlementaire Geschiedenis Boek 6*, p. 1002-1003. Idézi: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 379. old
- [173] „The setting aside the contract has no retroactive force.” Lásd: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 378. old
- [174] „The setting aside of a contract liberates the parties from the obligations affected by it.” Lásd: *The Principle of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 378. old
- [175] Lásd: *Parlementaire Geschiedenis.Boek 6*, p.1026, 1028, 1036; Asser Hartkamp 4-II. (2001) no. 529. Idézi: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 378-379. old
- [176] BW 6:269 cikkének második fordulata: “except that an offer to perform is made after the demand to set the contract aside, has no effect if the setting aside is pronounced.” Lásd: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 378-379. old.
- [177] „To the extent that these obligations have already been performed , the legal ground for this performance remains intact, but an obligation arises for the parties to undo the prestations wick they have already received.” Lásd: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law..A commentary* i.m. 378. old.
- [178] Lásd: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 390. old.
- [179] Lásd: *Parlementaire Geschiedenis Boek 6*, p. 1003. Idézi: *The Principles of European Contract Law and the Dutch law. A commentary* i.m. 379. old
- [180] *Code Civil* 1183. cikk 699. old.
- [181] *Cass. Civ.*, 3. nov. 1948: D. 1949, 53. Lásd: *Code Civil* 1184. cikk 9. ponthoz fűzött kommentár 701. old.
- [182] *Code Civil* 1184. cikk 12. ponthoz fűzött kommentár 701. old. Lásd még: Hugh Beale: *Remedies: Termination* i.m. 351. old. és Treitel: *Remedies for Breach of Contract* i.m. 384. old.
- [183] *Cass. Ire civ.*, 7. juin 1995: JCP 96, II, 22581, note Francon; D. 1995, 494; Bull, I. n. 244, p. 171. *Comp. Cass. Soc.*, 7. nov. 1995: JCP E 96, II. 801, Lásd: *Code Civil* 1184. cikk 12. ponthoz fűzött kommentár 701. old.
- [184] *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* i. m. 1034. old.
- [185] *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* i. m. 1032, 1037. old.
- [186] Treitel, G. H.: *Remedies for Breach of Contract* i.m. 383. old.
- [187] Treitel, G. H.: *Remedies for Breach of Contract* i.m. 383. old.
- [188] *Principles of European Contract Law* i.m. 419. old.
- [189] *Principles of European Contract Law* i.m. 420. old.
- [190] Ole Lando: *Az Európai Szerződési Jog* i.m. 11. old.
- [191] *Principles of European Contract Law* i.m. 422.,423. és 425.old.
- [192] Ole Lando: *Az Európai Szerződési Jog Alapelvei* i.m. 11. old.
- [193] M. W. Hesselink, G. J. P. de Vries: *Principles of European Contract Law*, Kluwer Law International Deventer, 2001. alcím
- [194] Benacchio: *Az Európai Közösség magánjoga* i. m. 215. old.
- [195] Nagy Éva: *A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog* i.m. 127. old.
- [196] Nagy Éva: i.m. 127-128. old.
- [197] Nagy Éva – Nemessányi Zoltán: *A Leitner ügy lehetséges következményei: Rendszertani értelmezés vagy teljes harmonizáció.* In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből* 144. old.

- [198] Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: i.m. 99. old.
- [199] C-481/99, Georg und Helga Heininger v Bayerische Hypo und Vereinsbank Ag, 2001, 12. 13. Hivatkozta: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvek együttes alkalmazásának problémái: a Heininger-ügy In: Tanulmányok az európai magánjog köréből 111. old.
- [200] Részletesebben lásd: Nagy Éva: i.m. 111-122. old.
- [201] 2003-as Közlemény 16. pont Idézi: Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán i.m. 97-98. old.
- [202] 2003-as Közlemény 16. pont. Hivatkozta: Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán i.m. 98. old. 406. lj.
- [203] Lásd: A 2001-es Közlemény 1. számú mellékletének 1. pontja
- [204] Az irányelvekben szabályozott elállási jogoknak a német jogirodalom több típusát különbözteti meg a védelmi igény alapján. Lásd: C-W. Canaris: Wandlungen der Schuldvertragsrecht, AcP. 2000, S. Kalls-B. Lurger: Rücktrittsrechte, Wien 2001, P. Bülow: Der Grundsatz pacta sunt servanda im europäischen Sekundrecht, Söllner Festschrift Europas universale rechtsordnungspolitische Aufgabe im Recht des dritten Jahrtausends, 2000 munkák alapján Idézi: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 130-135. old.
- [205] IM Fordítási Adatbázis:<http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/31985L0577-HU.doc> 1-2. old. 2004. 11.12.
- [206] Az irányelv 11. és 14. Indoklási pontja <http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/31997L0007-HU.doc> 2004. 11. 10
- [207] Az irányelv indoklásának 14. és 21. pontja Lásd: IM Fordítási Adatbázis: <http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/32002L0065-HU.doc> 2004. 11.10.
- [208] 3. cikk (1) bekezdés IM Fordítási Adatbázisa: <http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/31994L0047-HU.doc> 2004. 11. 10.
- [209] Benacchio: Az Európai Közösség magánjoga i. m. 212. old.
- [210] Az irányelv 4. cikk (1) bekezdés és 5. cikk, és IM Fordítási Adatbázis: <http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/31997L0007-HU.doc> 2004. 11. 10
- [211] Lásd: Újvári Edit i.m. 5. old. és IM Fordítási Adatbázisa: <http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/31994L0047-HU.doc> 2004. 11. 10
- [212] OJ L 372. 31.12.1985. p. 31-33.
- [213] mj: Újvári Edit a tanulmányában a másik négy irányelv mellett ezt is vizsgálja, s megállapítja az összegzésben azok inkoherens voltát. Lásd: Újvári Edit: Az elállási jogok rendszere az európai fogyasztóvédelmi irányelvekben. Kézirat. 2004.
- [214] Erre utal a 4. cikk (3) bekezdése, valamint a Melléklet 1. pont (vii) rendelkezése (hitelszerződés egyik feltétele lehet adott esetben az az időtartam, ami alatt a fogyasztó a szerződéstől következmények nélkül elállhat. Ez az irányelv magyar fordításában az ún. megfontolási idő. Lásd.: Újvári Edit: Az elállási jogok rendszere...i.m. 3. old.
- [215] Lásd: IM Fordítási Adatbázis: <http://ccvista.taiox.be/Fulcrum/CCVista/hu/31987L0102-HU.doc> 2. és 8. old. 2004. 11. 13.
- [216] A Bizottság 2002. 11. 9-én újabb javaslatot tett a tagállamok fogyasztói hitelére vonatkozó jogi és közigazgatási szabályok harmonizálására, melynek egyik célja az indoklási kötelezettség nélküli és szankciótól független elállási jog bevezetése. 2002/C 331 E/39, KOM (2002) 443 végleges, 2002/0222 (COD). HL 2002, C 331 200. o. A javaslat a korábbi irányelvet hatályon kívül helyezné. Hivatkozta: Újvári Edit: 8. old
- [217] Az 1999/44 irányelv Recital 11. és Lásd még: Studenmayer, Dirk: The Directive on the Sale of Goods and Associated Guarantees – a Milestone in the European consumer and Private Law In: European Review of Private Law 2000. 4. Kluwer law International Printed in Netherlands, 547-564. old.
- [218] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i.m. 132. old.
- [219] Újvári Edit: 8. old, vö. a Bizottság 2003-as közleménye 8. old.

- [220] Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: i. m. 98. old.
- [221] 5. cikk 2 bekezdés, Újvári Edit i.m. 5. old. és 4. cikk 1 (bekezdés) a) pont <http://ccvista.taiaex.be/Fulcrum/CCVista/hu/32002L0065-HU.doc> 10. old. 2004. 11. 15. és 3. cikk (1)
- [222] OJ L. 144. 4.6.1997. p. 22, 6. cikk (1) bekezdés, OJ L 372. 31.12. 1985. p. 31-33. 5. cikk (1) bekezdés
- [223] Újvári Edit i.m. 12. old. 75-ös lábjegyzet
- [224] OJ L. 271. 9.10.2002. p. 21. 6. cikk (1) bekezdés
- [225] az 5. cikk (1) bekezdés első francia bekezdés Lásd: IM Fordítási Adatbázis: <http://ccvista.taiaex.be/Fulcrum/CCVista/hu/31994L0047-HU.doc> 2004. 11.10.
- [226] Martinek, Michael Grabitz/Hilf: (Szerk.), Das Recht der EU, Timesharing – RL (94/47/EG) 1999, májusi kiegészítéssel 3. kötet, 2. kiadás, 167. pont Idézi: Újvári Edit i.m. 12. old. 56-os lábjegyzet
- [227] OJ L. 271. 9.10.2002. p. 21. 6. cikk (1) bekezdés illetve Lásd: Újvári Edit i.m. 7. és 9. old.
- [228] OJ L 372. 31.12. 1985. p. 31-33. 5. cikk 5. cikk (1)
- [229] az 5. cikk (1) bekezdés első francia bekezdés Lásd: IM Fordítási Adatbázis: <http://ccvista.taiaex.be/Fulcrum/CCVista/hu/31994L0047-HU.doc> 2004. 11.10. és Újvári Edit i. m. 5. old.
- [230] Újvári Edit. i. m. 9. old.
- [231] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvek együttes alkalmazásának problémái: a Heininger - ügy i.m. 116. old.
- [232] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 138. old.
- [233] OJ L. 144. 4.6.1997. p. 22, 6. cikk (1) bekezdés, Újvári szerint a büntetésektől mentesen (without penalty) fordítás alatt inkább a költségek megfizetéséről van szó. Lásd: Újvári Edit i.m. 7. old.
- [234] 5. cikk (3) bekezdése és Lásd: Újvári Edit i.m. 5. old. mj.: Az irányelv szövegezése félreérthető annyiban, hogy a két megtérítésre kötelezési esetet és kötőszóval kapcsolja össze. A vagy kötőszó helyesebbnek tűnik, mert a szerződéskötésből az elállástól függetlenül is jelentkezhetnek költségek. Lásd: Újvári Edit i.m. 12. old. 59-es lábjegyzet
- [235] Újvári Edit: i.m. 3. old.
- [236] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 138. old.
- [237] Lásd: Újvári Edit: i.m. 10. old. és 7. cikk (1) (3) és (4) bekezdés Lásd: IM Fordítási Adatbázis: <http://ccvista.taiaex.be/Fulcrum/CCVista/hu/32002L0065-HU.doc> 2004. 11. 10
- [238] Újvári Edit: i.m. 2. old,
- [239] Indoklás 14. pontja, 4. cikk (1) bekezdés f) pont, 5. cikk (1) bekezdés 1 francia bekezdés, 6. cikk, 7. cikk(3) bekezdés Lásd: OJ L. 144. 4.6.1997. p. 19-23
- [240] az indoklás 23. és 24. pontja, a 3. cikk (1) bekezdés (3) lehetőség a) és d) pontjai, (3) bekezdés b) pont 5. francia bekezdés, 6. cikk (1)-(3) és (6) bekezdések, 7. cikk
- [241] Az indoklás 11. és 12. pontjai, az 5. cikk (1) bekezdés első francia bekezdés OJ L. 280. 29.10. 1994 p. 83-87
- [242] ugyanerre a megállapításra jut: Újvári Edit: i.m. 12. old. 73-as lábjegyzet
- [243] 5. cikk (1) bekezdés 2. francia bekezdés és melléklet 1) pontja Lásd: IM Fordítási Adatbázis <http://ccvista.taiaex.be/Fulcrum/CCVista/hu/31994L0047-HU.doc>
- [244] 5. cikk harmadik francia bekezdése és 1. cikk második francia bekezdése
- [245] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 129. old.
- [246] Martinek, Michael Grabitz/Hilf: (Szerk.), Das Recht der EU, Timesharing – RL (94/47/EG) 1999, májusi kiegészítéssel 3. kötet, 2. kiadás, 159. pont Idézi: Újvári Edit i.m. 5. old.
- [247] Benacchio: Az Európai Közösségek magánjoga i. m. 215. old.

- [248] Újvári Edit: i.m. 5. old.
- [249] Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 139. old.
- [250] C-W. Canaris: Wandlungen der Schuldvertragsrecht, AcP. 2000. 345. old. Idézi: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 129. old.
- [251] Lásd: Izsó Krisztina: Culpa in contrahendo a szerződéskötést megelőző jogviszony deliktualis vagy kontraktuális jellegének problémája. In: Jogi Tanulmányok (szerk.: Harmathy Attila), Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam –és Jogtudományi Kar, Budapest, Felelős Kiadó: Harmathy Attila, 1998
- [252] Izsó Krisztina: i.m. 121, 123. old.
- [253] Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch .BD. 2. Schuldrecht, Verlag C.H. Beck München , 1982. Vor § 275. 43. P. Idézi: Izsó Krisztina: i.m. 121, 157. old.
- [254] Jhering, R.v.: Culpa in Contrahendo oder Schadenersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Vertragen In: Jhering Jahrbücher f. Dogm. 4 (1861), 1. old. Idézi: Izsó Krisztina: i. m. 126. old.
- [255] Bülow i. m. 193. old. , C-W. Canaris i.m. 346-347. old. , Kalls - Lurger i.m. 39. old. Idézi: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog i. m. 130. old.
- [256] S. Grundman i.m. 233. old., Kalls – Lurger i. m. 49. old., Idézi: Nagy Éva: i. m. 130-131. old.
- [257] Kalls – Lurger i. m. 49. old., Idézi: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog...i. m. 131-132. old.
- [258] Vékás Lajos: Európai Közösségi fogyasztóvédelmi magánjog. In: Európai Közösségi jogi elemek a magyar magánjogban- és a kereskedelmi jogban (szerk: Vékás Lajos) KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft Budapest, 2001. 33-34. old.
- [259] Loi n. 93-949, 26 juill 1993.
- [260] Vékás Lajos: i.m. 37. old.
- [261] Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-ORAC Lap –és Könyvkiadó Kft., 2001. 106. old. 229. lj.
- [262] Vékás Lajos: i.m. 39. old. és Unfair contract terms BW Arts. 6:231-247; consumer sale of goods BW Arts. 7:500-513; package travel BW Art. 7-(500-513).; time-share BW Arts. 7:48a-48g; Hivatkozta: Carla Joustra: Consumer Law In: Towards...i.m. 135.old.
- [263] A Tanács 85/577/EGK irányelve: 44/1998. (III. 11.) Korm. R, a hálaló kereskedésről; a Tanács 876102/EGK irányelve a Tanács 90/314/EGK irányelve: 21361996. (XII. 23) Korm. r. az utazászevező és közvetítő tevékenységről, 214/ 1996 (XII. 23.) Korm. r. az utazási és utazást közvetítő szerződésről; az Európai Parlament és a Tanács 94/47/EK irányelve: 20/1999. (II. 5.) Korm. r. az ingatlanok időben megosztott használatáról; az Európai Parlament és a Tanács 97/7/EK irányelve: 17/1999. (II. 5.) Korm, r. a távollévők között kötött szerződésekről; Hivatkozta: Vékás
- [264] S. Kalls - B. Lurger: Rücktrittsrechte, Wien 2001. 35. old. Idézi: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog...i. m. 126. old. vö. Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 2. Einführung 1) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 226. old.
- [265] A 2000. évi június 27-én hozott a távollévők között kötött szerződésekről és egyes fogyasztóvédelmi kérdésekről szóló törvénnyel. Lásd: Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Fünfter Titel In: Palandt'sche Bürgerliches Gesetzbuch 454-465. old.
- [266] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 2. 1) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 226 old. Az új szabályozás 2002. január 1-én lépett hatályba. A 2002/65/EK irányelv átültetésére 2004. október 9-ig adott határidőt a közösségi jogalkotó.

- [267] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 1. Einführung 4) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 220. old.
- [268] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 2. 355. § 5) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 228. old.
- [269] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 2. 355. § 2) In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 227. old.
- [270] Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m. 226-228. old. távollévők között kötött szerződésekről szóló irányelv 7 munkanap, házaló kereskedelemről szóló irányelv 7 naptári nap, timesharing irányelv 10 naptári nap
- [271] BGB 355 §: Widerrufsrecht bei Verbraucherverträgen (1) Wird einem Verbraucher durch Gesetz ein Widerrufsrecht nach dieser Vorschrift eingeräumt, so ist er an seine auf den Abschluss des Vertrags gerichtete Willenserklärung nicht mehr gebunden wenn er sie fristgerecht widerrufen hat. Der Widerruf muss keine Begründung enthalten und ist in Textform oder durch Rücksendung der Sache innerhalb von zwei Wochen gegenüber den Unternehmer zu erklären, zur fristwahrung genügt die rechtzeitige Ansendung.
- [272] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 2. 355. § In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m 226-227. old.
- [273] Heinrichs, Helmut: Buch 2. Abschnitt 3. Titel 5. Untertitel 2. 357. § In: Palandt, Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts. Ergänzungsband zu Palandt Bürgerliches Gesetzbuch i.m 229-230. old.
- [274] Benacchio: Az Európai Közösségek Magánjoga im. 208. old.
- [275] 2003-as Közlemény 21. Pont Idézi: Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán i.m. 104. old.
- [276] Lásd: a 97/7 EK irányelvnél <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/Notice.do?list=218497:cs,&pgs=10&val=218497:cs&action=GO&nbl=1&lang=en&pos=1&checktexte=checkbox&page=1>
- [277] Lásd például a 97/7 EK irányelvnél: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/Notice.do?pgs=10&list=218497:cs,&val=218497:cs&action=GO&lang=en&nbl=1&checktexte=checkbox&pos=1&page=1>
- [278] F. Bydlinsk: Das bewegliche System und die Notwendigkeit einer Makrodogmatik, Juristische Blätter 1996. 683. old. Idézi: Nagy Éva: A fogyasztói irányelvekben alkalmazott elállási jog...i. m. 140. old.
- [279] Principles of European Contract Law i.m. xxv. old.
- [280] Principles of European Contract Law i.m. xxiii. old.
- [281] Jan Smith: Néhány kritikai észrevétel...i.m. 17. old.
- [282] Communication from the Commission to the European Parliament, Council, the Economic and Social Committee of the Regions – Consumer Policy Strategy 2002 to 2006. 7. old. Hivatkozva: Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán i.m. 107. old.
- [283] Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán i.m. 107. old.
- [284] 2003-as Közlemény. 53. pont Idézi: Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán i.m. 105. old.
- [285] 2003-as Közlemény 62. Pont Idézi: Kovács Bálint - Nemessányi Zoltán i.m. 106. old